Mikroiqtisadiyyat

1.İqtisad elminin mühüm hissələri olan mikroiqtisadın və makroiqtisadın predmetini, onların oxşar və fərqli cəhətlərini izah edin.

Mikroiqtisadiyyatın predmeti — iqtisadi agentlərin öz məqsədlərinə nail olmaq üçün qəbul etdikləri qərarların işlənib hazırlanması və reallaşdırılması prosesidir. Mikroiqtisadiyyatın subyektlərinə (agentlərinə) aiddir: ev təsərrüfatı, firmalar, ayrı-ayrı fərdlər, ilkin istehsal resurslarının mülkiyyətçiləri.

Makroiqtisadiyyat fənni

Makroiqtisadiyyat bütövlükdə iqtisadiyyatın fəaliyyətini öyrənən bir sahə olmaqla, makroiqtisadi hadisə və prosesləri öyrənir, onlar arasındakı asılılıqları və qanunauyğunluqları aşkara çıxarır. Onun tədqiq etdiyi iqtisadi problemlər: milli hesablar sistemi, iqtisadi artım, onun amilləri və templəri, iqtisadiyyatın tsiklik inkişafı, makroiqtisadi tarazlıq, məşğulluq və işsizlik, qiymətlərin ümumi səviyyəsi, maliyyə-kredit münasibətləri, dövlətin iqtisadi siyasəti, milli iqtisadiyyatın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası, iqtisadi təhlükəsizlik və s.

Oxşar: İqtisadiyyatı öyrənir, təhlil edirlər.

Fərqli:

Mikroiqtisadiyyat iqtisadiyyatın müəyyən hissəsini, yəni bir fərdi, ev təsərrüfatını, firmanı və ya sənədi araşdırır. İqtisadiyyat məsələlərini fərdi səviyyədə öyrənir. Digər tərəfdən, Makroiqtisadiyyat tək bir vahiddən bəhs etməyən bütün iqtisadiyyatı araşdırır, əksinə milli gəlir, ümumi qiymət səviyyəsi, ümumi istehlak və s. Kimi ümumi vahidləri araşdırır. Geniş iqtisadi məsələlərlə məşğul olur

Mikroiqtisadiyyat ayrı-ayrı iqtisadi vahidləri vurğulayır. Bunun əksinə olaraq, makroiqtisadiyyatın ümumi iqtisadi dəyişkənlərə yönəldilməsi.

Mikroiqtisadiyyat əməliyyat və ya daxili məsələlərə tətbiq olunur, ətraf və xarici məsələlər isə makroiqtisadiyyatın problemidir.

2. “Bazarlar iqtisadi fəaliyyəti təşkil etmək üçün daha yaxşı vasitədir”. Bu prinsipi Adam Smitin “görünməz əl” anlayışından istifadə etməklə əsaslandırın.

Fermer məhsulunun oğurıanacağını bilsə onu yetişdirməz. Restoran da müştərinin hesabı ödəyəcəyindən əmin olmazsa, onu yetişdirməz.Təhlükəsizliyimizi təmin etmək üçün hüquq müdafiə edən polis və məhkəmələrə bel bağlayırıq. Bununla belə, dövlətə olan ehtiyacın digər səbəbləri də mövcuddur: bazarların

Quruluşun iqtisadi fəaliyyətin tənzimlənməsi üçün yaxşı üsul olmasına baxmayaraq, bu qayda ilə bağlı bəzi istisnalar mövcuddur. İqtisadiyyatın maliyyə dəstəyinin iki vacib səbəbi var - vəsaiti və dövlət düzgünlüyünü təmin etmək. Siyasi təmir ya iqtisadi piroqun həcmini artırmaq, və ya bu piroqun necə bölüşdürülməsini idarə etmək lazımdır.

"Gözəgörünməz əl" sərvətlərin şəkildə şəkildə bölüşdürülməsinə nail olsa da, bu belə belə olmur. Bazarların, ətraf mühitə malik olmadığı halda, sərvətlərin bölünməsi nəticəsində məlum olan bir vəziyyət yaratmaq üçün iqtisadçılar bazarın iflası terminindən istifadə edilir. Bazarın mümkün səbəblərindən biri bəzi birla hərəkətlərinin onunla əlaqədə olmayan rifahına təsirini əks etdirən yan təsirlərin olmasıdır. Məsələn, yan təsirin klassik misalı ətraf mühitin çirklənməsidir. Bazarın iflasının mümkün səbəblərindən başqa, tək bir və ya kiçik bazar qiymətlərinə hədsiz təsir edə bilmək, başqa sözlə, bazar gücüdür. Məsələn, şəhərin bütün işləri, suya ehtiyacı olduğu halda şəhərdə yalnız bir quyu mövcuddur, bu halda quyunun sahibi heç bir rəqabətlə idarə etmir. Rəqabət etmək "gözəgörünməz əlin" şəxslərin mənafelərini nəzarətdə saxlamaq üçün istifadə etmək üçün etibar edilmiş bir alətdir. Yan təsirlərin və ya bazar gücünə malik olduğu halda, düşünülmüş ictimai siyasət iqtisadi gücü yüksəldə bilər.

Bəzən iqtisadi rifahın ədalətli şəkildə bölüşdürülməsini "gözəgörünməz əl" ilə əldə etmək mümkün olmur. Bazar iqtisadiyyatı insanların başqalarının almaq işkləri əmtəəni istehsal gücünə görə mükafatlandırır. Ən yaxşı basketbolçusunun ən yaxşı oyunçudan daha çox qazanmasının səbəbi olaraq, insanlarınmata dünyanın basketbol seyr etmək üçün daha çox pul qazanması şəxsdir. "Gözəgörünməz əl" hər kəsin köməyinə qədər qida, uyğun geyim və səviyyəli tibb xidmətinə sahib olmasını təmin etmir. Dövlətin fəaliyyətinin bir

çox siyasi tədbirləri, potensialı, gəlir vergisi və sosial müdafiə sistemi, iqtisadi inkişafın daha ədalətli bölünməsinə nail olmaq qərarı.

Bununla belə, bəzi hallarda bazar fəaliyyətinin nəticələrini yaxşılaşdıra bildiyini söyləmək, bunun kimi belə olduğu mənaya gəlir. Dövlət siyasətini həyata keçirməkdən mələklər deyildir, aşkardan uzaq olan bir siyasi prosesin üzvləridir. Elə hallar ki, siyasi qüvvələrin siyasi gücü güclü olanları mükafatlandırmağa yönəldilir. Bəzi hallarda siyasət tam olaraq sahib olmadan, yalnız xoş niyyətli liderlər yeridir. İqtisadi nəzəriyyənin öyrənilməsinin məqsədindən biri də, dövlət siyasətinin ədalətli və perspektivliliyi ilə bağlı fikir sahibi olmanızı təmin etməkdir.

3. İqtisadi təhlilin iki tipini (pozitiv nə normativ) fərqləndirin. Fikrinizi nümunə əsasında izah edin.

Pozitiv İqtisadiyyat, faktlara əsaslanan obyektiv yanaşma göstərən iqtisadiyyatın bir sahəsidir. Dəyişənlər arasındakı təsadüfi əlaqəni təhlil edir və izah edir. Insanlara ölkənin iqtisadiyyatının necə işlədiyini izah edir. Pozitiv iqtisadiyyat alternativ olaraq təmiz iqtisadiyyat və ya təsviri iqtisadiyyat kimi tanınır

Normativ Iqtisadiyyat: iqtisadiyyatın necə işləməsini təklif edir. Fərdi fikir və üstünlükləri nəzərə aldığı üçün siyasət iqtisadiyyatı olaraq da bilinir. Beləliklə, ifadələr nə doğru, na da yanlış olduğu sübut edilə bilmez

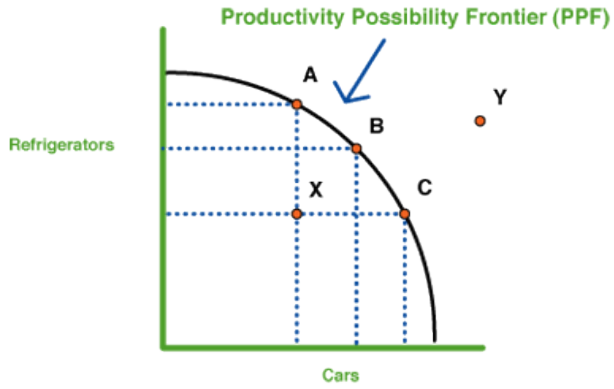
Pozitif Iqtisadiyyat məlumat və faktlara söykənən bir elmə istinad edir. Normativ iqtisadiyyat fikirlərə, dəyərlərə və mühakiməyə əsaslanan bir elm kimi təsvir olunur. . Pozitiv iqtisadiyyat nə olduğunu, normativ iqtisadiyyat nəcə olmalıdır? olduğunu izah edir

Məsələn, təsəvvür edin ki, iki nəfər minimum əmək haqqı qanunvericiliyini müzakirə edir. Siz aşağıdakı iddiaları eşidə bilərsiniz:

POLLI: Minimum əmək haqqı qanunları işsizliyə səbəb olur.

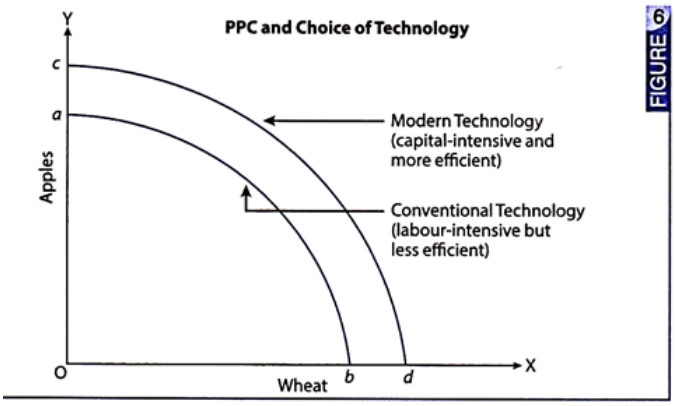
NORMA: Hökumət minimum əmək haqqını qaldırmalıdır

4. Məhdud resurslardan istifadənin səmərəliliyini istehsal imkanları həddi modelindən istifadə etməklə izah edin. Texnoloji yeniliklərin istehsal imkanları həddinə təsirini qrafik üzərində əsaslandırın.

İstehsal imkanları həddi modeli iqtisadiyyatın ən primitiv modellərindən biridir. Mövcud olan istehsal faktorları və istehsal texnologiyalarından istifadə edərək iqtisadiyyatın əldə edə biləcəyi istehsal miqdarlarının kombinnasiyaları istehsal imkanları həddi qrafikində göstərilir. Bu qrafik Ekonomiksin 10 prinsipindən ilki olan İnsanlar seçimlərlə üzləşir prinsipinin qrafik göstəricisidir. Model Alternativ seçimə əsaslanır. Nümunədə 1500 maşının alternativ dəyəri 9000 soyuducudur. İstehsal imkanları xəttinin üzərində yerləşən (A, B, C) bütün nöqtələrdə əmtəələrin istehsalı mümkün və səmərəlidir. X nöqtəsi əldə olan resurslardan tam istifadə edilmədiyi üçün səmərəsiz hesab edilir. Y nöqtəsi isə resurslar qıt olduğu üçün istehsalı mümkün olmayan nöqtədir.

Texnologiyanın tətbiqi istehsal imkanlarını artırmağa şərait yaradır. Əgər biz əmtəə (xidmət) istehsalında innovativ texnologiyadan istifadə etsək, bu zaman daha az resursla daha çox əmtəə əldə etmiş olacağıq. Bu isə istehsal imkanları həddi qrafikinin sağa doğru yerdəyişməsinə səbəb olacaq.

5.İqtisadi modelin mahiyyətini izah edin. Dövri-axın diaqramından istifadə etməklə subyektlərin əsas məqsədlərinin reallaşdırılması mexanizminin mahiyyətini açıqlayın.

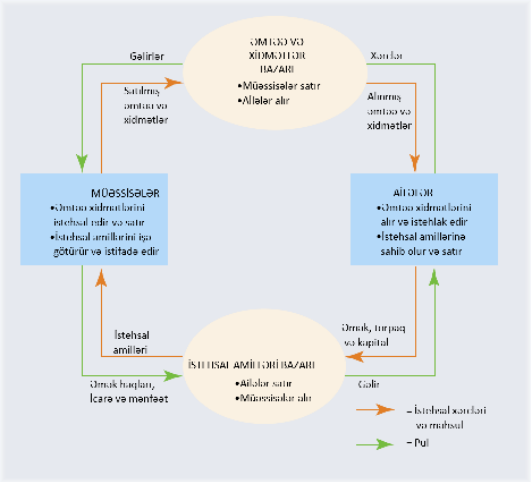
İqtisadiyyatı daha dərindən anlamaq və öyrənmək üçün sahələşdirilmir qrafik , tənlik və diaqramlardan, yəni, iqtisadi modellərdən istifadə olunur. Bu modellər fərziyyələr əsasında formalaşır və detallı olmur, amma iqtisadiyyatı dərk etmək üçün əvəzsiz vasitələrdir.

İqtisadiyyatın ən sadə modelləri Dövri-Axın Diaqramı və İstehsal İmkanları Həddi modelidir.

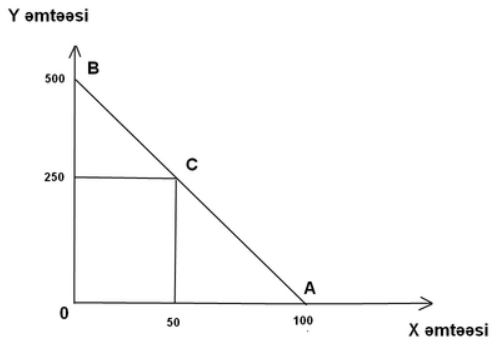
Dövri-Axın Diaqramı bazar vasitəsi ilə ailələr və müəssisələrin arasında pulun necə hərəkət etdiyini göstərən visual modeldir. Dövri- Axın diaqramında sadələşdirilmiş iqtisadiyyat yalnız 2 qərarverəndən- ailə və müəssisədən ibarətdir. Müəssisələr istehsal amillərindən (Əmək, Torpaq, Kapital) istifadə edərək əmtəə və ya xidmət istehsal edir. Ailə təsərrüfatı istehsat amillərinə sahibdir və bazarda onları müəssisələrə satır. Ailə təsərrüfatı və müəssisələr 2 növ bazarda qarşılaşır: 1. Əmtəə və xidmətlər bazarı, 2. İstehsal amilləri bazarı.

Əmtəə və xidmətlər bazarında ailələr alıcı, müəssisələr satıcıdır. İstehsal amilləri bazarında isə ailələr satıcı, müəssisələr alıcıdır.

Dövri- Axın diaqramının iç halqası istehsal xərcləri və məhsulun, çöl halqası isə pulun hərəkətini göstərir.

6.İstehlakçının büdcə məhdudiyyətinin mahiyyətini və ona təsir edən amilləri qrafik təsvirlərdən istifadə etməklə izah edin.

Bütün resurslar kimi büdcə də məhdudluq xüsusiyyətinə malikdir. Büdcə məhdudiyyəti əyrisi istehlakçının almaq imkanı olduğu əmtəə paketlərinin kombinasiyasını göstərir. Bir alternativin digərindən üstün olması onun istehlakçıya nə qədər fayda və məmnunluq verməsindən asılıdır. İstehlakçı qərar verərkən minimum xərclə maksimum fayda verən əmtəə və ya xidməti seçir.

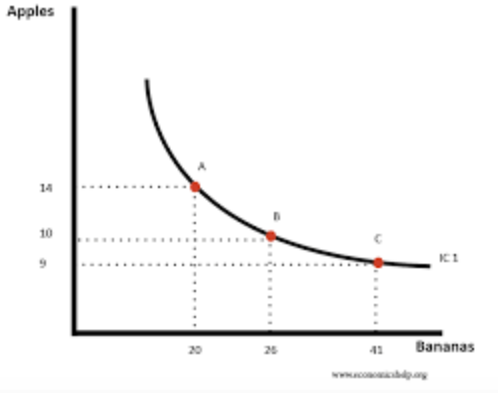
Büdcə məhdudiyyəti tənliyi= Px X+ Py Y

Büdcə məhdudiyyətinə təsir edən amillər Gəlir, Sərvət, Qiymətlərdir.

7.Bitərəflik (fərqsizlik) əyrilərinin məzmununu və bitərəflik (fərqsizlik) əyrilərinin dörd xassəsini qrafiklərdən istifadə etməklə izah edin.

Fərqsizlik əyrisi İstehlakçı üçün fayda baxımından bərabər olan müxtəlif əmtəə paketlərinin qrafik təsviridir. Bu əyri üzərində olan bütün nöqtələr eyni dərəcədə faydalıdır.

Qrafik təsvir zamanı sonsuz sayda fərqsizlik əyrisi çəkmək mümkündür, çünki daha çox fayda gətirən əmtəə paketi mövcud olur.

Fərqsizlik əyrisinin 4 xassəsi:

a) Daha yüksək bitərəflilik əyrisi daha aşağı olandan üstün tutulur. Qrafik yuxarıya doğru hərəkət etdikcə əldə edilən faydalılıq da artır. Insanlar həmişə daha çox faydalılıq verən, daha yuxarıda yerləşən bitərəflilik əyrisini üstün tutular.

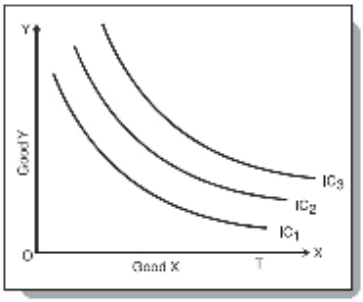
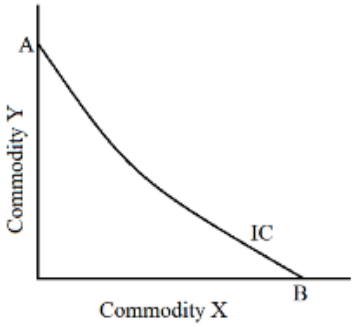

Fig. 2 : Indifference Map

b) Bitərəflilik əyriləri aşağıya doğru meyillidir. Bitərəflilik əyrisinin meyli, istehlakçının 1 əmtəəni digəri ilə dəyişmək istədiyi dərəcəni göstərir. Əksər hallarda istehlakçı müqayisə olunan hər iki əmtəəni xoşlayır, buna

görə də, 1 əmtəənin miqdarı artıqda digərinin miqdarı azalacaq. Buna görə də əksər bitərəflilik əyriləri aşağıya doğru meyllidir.

Figure 4

c) Bitərəflilik əyriləri kəsişmir. Bunun niyə belə olduğunu anlamaq üçün qrafikə baxmaq lazımdır.

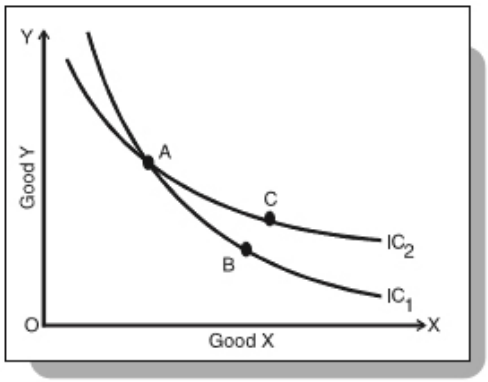
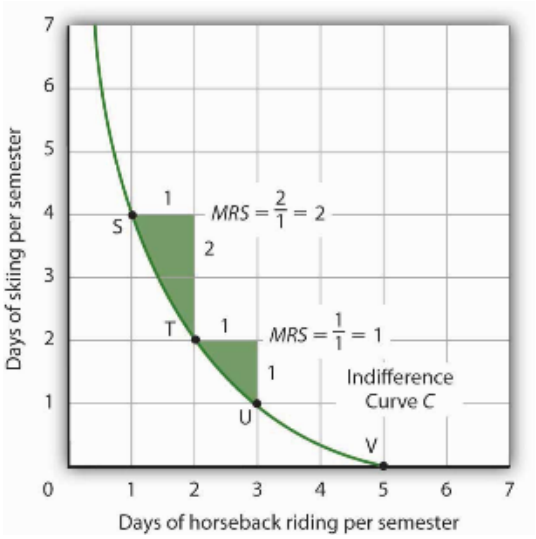

Fig. 3 : Intersecting Indifference Curves

Biz dedik ki, bitərəflilik əyrilərində 1 xətt üzərində yerləşən bütün nöqtələr bərabər faydalıdır. C1 əyrisinə görə A və B nöqtələri eyni faydalılığa sahibdir, yəni U(A)= U(B). C2 əyrisinə görə isə A və C nöqtələrinin faydalılıqları eynidir., yəni U(A)= U(C). Qrafikdə görüldüyü kimi B nöqtəsi C nöqtəsindən aşağıdadır bu isə U(B) < U(C) deməkdir. Bu hal mümkünsüzdür, fərqsizlik əyriləri kəsişə bilməz.

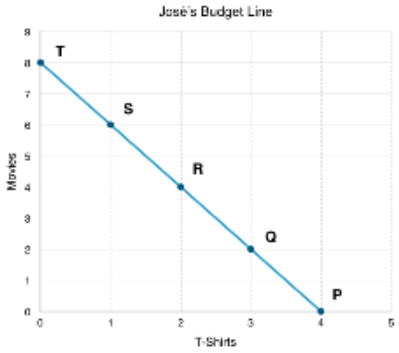
d) Bitərəflilik əyriləri içəri doğru əyilir. Bitərəflilik əyrilərinin meyli marjinal əvəzləmə dərəcəsindən- istehlakçının bir məhsulu digərinə əvəz etmək istəyindən asılıdır. Marjinal Əvəzləmə dərəcəsi (MRS) istehlakçının hazırda istehlak etdiyi hər bir əmtəənin miqdarından asılıdır. İnsanlar onlarda çox olan əmtəəni daha az olanla əvəzləmək istəyirlər. Bu isə

bitərəflilik əyrisini içəri doğru meyilləndirir.

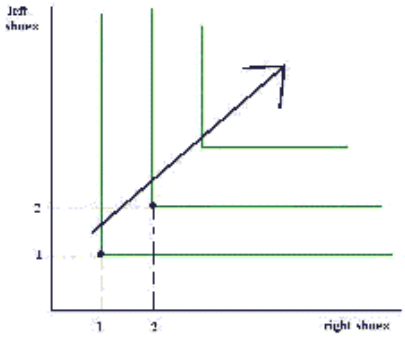

8.Mükəmməl əvəzedici və mükəmməl tamamlayıcı əmtəələr haqqında bəhs edin. Bir-birini mükəmməl əvəz edən və bir-birini mükəmməl tamamlayan əmtəələrin fərqsizlik əyrilərini qrafik təsvir edin.

Mükəmməl əvəzləyici əmtəələr tamamilə eyni dəyər (faydalılığa) malik əmtəələrdir məsələn 100 manatın mükəmməl əvəzedicisi 2 ədəd 50 manat və ya 10 ədəd 10 manat ola bilər. Marjinal əvəzləşdirmə dərəcəsi dəyişməz olduğundan əmtəələrin bitərəflilik əyriləri düzxətli olur.

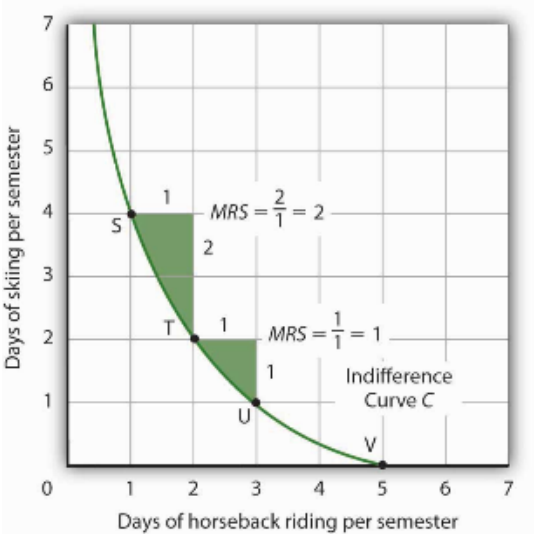

Mükəmməl tamamlayıcı əmtəələr isə bir biri ilə mükəmməl tamamlanan əmtəələrdir. Məsələn, sağ və sol ayaqqabı tayı, və ya əlcəyin sağ və sol cütü və s. Belə əmtəələrdəbitərəflilik əyriləri düzbucaqlıdır.

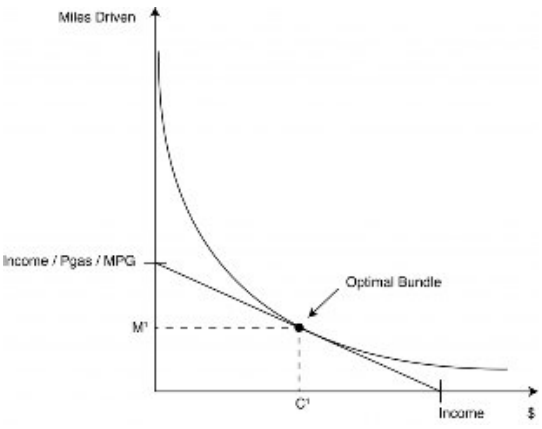
9.Marjinal əvəzləşdirmə dərəcəsinin mahiyyətini və onun hesablanması qaydasını qrafik təsvirdən istifadə etməklə izah edin.

Fərqsizlik əyrisinin 4. xassəsi marjinal əvəzləmə dərəcəsinin əhəmiyyəti və qrfikinin formasını ifadə edir. Bitərəflilik əyriləri içəri doğru əyilir. Bitərəflilik əyrilərinin meyli marjinal əvəzləmə dərəcəsindən- istehlakçının bir məhsulu digərinə əvəz etmək istəyindən asılıdır. Marjinal Əvəzləmə dərəcəsi (MRS) istehlakçının hazırda istehlak etdiyi hər bir əmtəənin miqdarından asılıdır. İnsanlar onlarda çox olan əmtəəni daha az olanla əvəzləmək istəyirlər. Bu isə bitərəflilik əyrisini içəri doğru meyilləndirir.

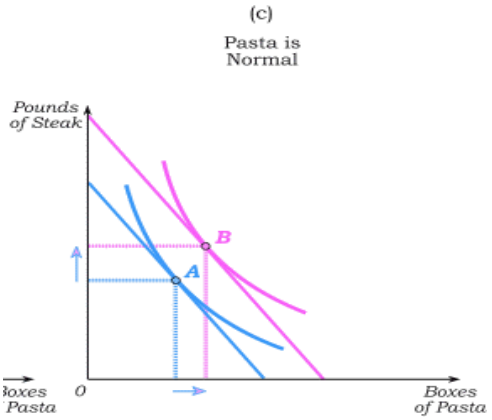
10. İstehlakçının optimal seçimininin məzmunu və onun müəyyən edilməsi (qrafik təsvir əsasında) optimal nöqtədə MRS-i (marjinal əvəzetmə dərəcəsi) hesablayın.

İstehlakçı əmtəələrin mümkün ən yaxşı kombinasiyasından istifadə etmək istəyir. Buna görə də o, Büdcə xəttinə nəzər yetirməli və büdcə xəttinin üzərində və ya onun altında yerləşən kombinasiyaları seçməlidir. İstehlakçının optimal seçimini tapmaq üçün büdcə məhdudiyyəti əyrisi və fərqsizlik əyrilərini əlaqələndirmək lazımdır. İstehlakçının əldə edə biləcəyi ən yüksək bitərəflilik əyrisi büdcə xəttinə cüzi toxunan əyridir. Büdcə xətti ilə bitərəflilik əyrisinin toxunduğu nöqtəyə optimallaşdırma nöqtəsi deyilir.

11. İstehlak olunan hər iki məhsul normal əmtəədirsə, gəlirin artmasının istehlakçının seçiminə necə təsir göstərməsini qrafik üzərində izah edin.

Gəlir artdığı halda əmtəəyə olan tələb artırsa bu normal əmtəədir. Gəlir artdıqda büdcə məhdudiyyəti əyrisi sağa doğru hərəkət edir. Və istehlakçı daha yaxşı məhsul kombinasiyası almaq gücünə malik olur.

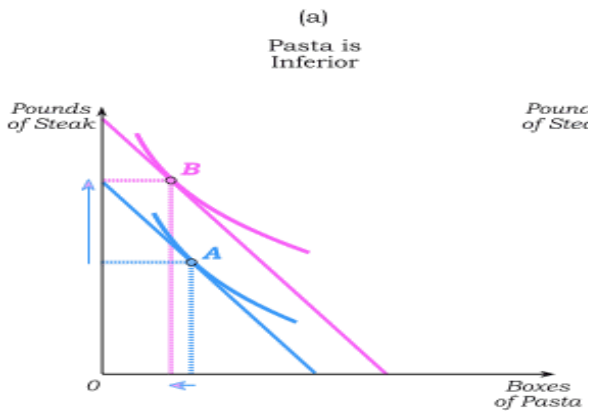

Hər iki əmtəə normal əmtəə olduqda qrafik təsvirdəki kimi olur. Burada B nöqtəsi gəlir artdıqdan sonrakı optimal nöqtədir.

12. İstehlak olunan hər iki məhsul normal əmtəədirsə, gəlirin artmasının istehlakçının seçiminə necə təsir göstərməsini qrafik üzərində izah edin..

Bu halda istehlakçının normal əmtəəyə olan tələbi artacaq, keyfiyyətsiz olan əmtəəyə olan tələbi isə azalacaqdır.

Nümunədən göründüyü kimi, əmtəələrdən biri (makaron) keyfiyyətsiz olarsa yeni optimal nöqtədə (B nöqtəsi) daha çox ət daha az makaron alınacaqdır.

13. Qiymətlərdəki dəyişikliyin istehlakçının seçiminə təsirini gəlir və əvəzetmə effektləri əsasında izah edin və onun qrafik təsvirini göstərin.

• Gəlir effekti qiymət dəyişikliyi istehlakçını daha yüksək və ya daha aşağı bitərəflilik əyrisinə keçirdikdə istehlakda baş verən dəyişiklikdir

Nemətin qiymətinə istehlakçının reaksiyasıdır; *İstehlakçının real gəlirinin dəyişməsindən irəli gəlir;

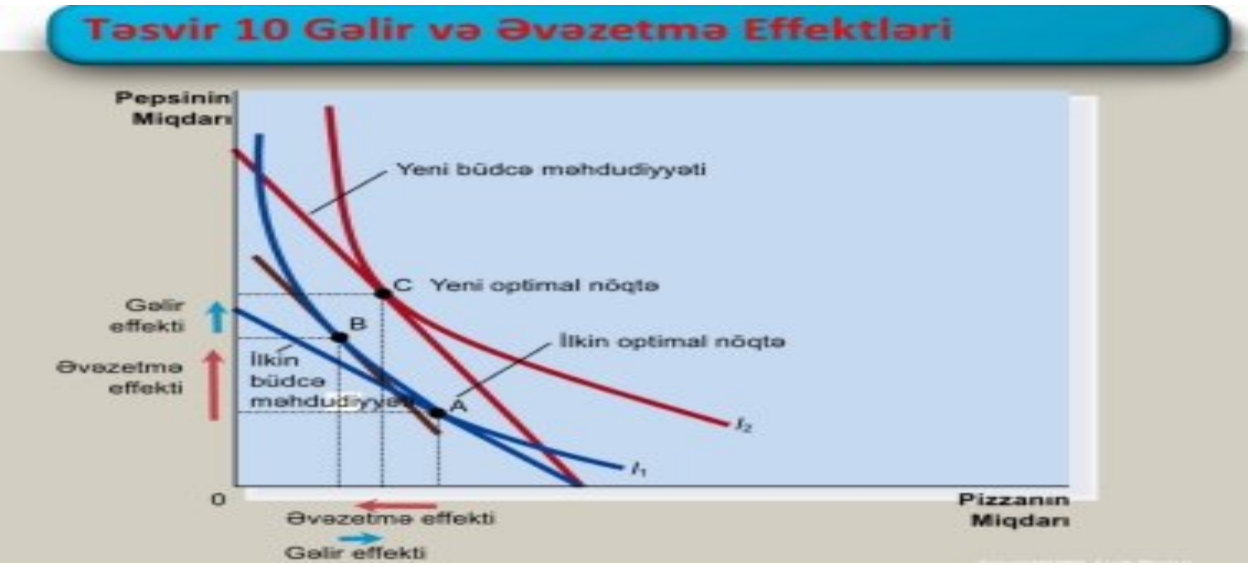
"Əvvəlki pul məbləğinə nisbətən daha çox nemətlər əldə edə bilir

• Əvəzetmə effekti - qiymət dəyişikliyi istehlakçını bitərəflilik əyrisi boyunca yeni marjinal əvəzləşdirmə dərəcəsinə malik nöqtəyə keçirdikdə istehlakda baş verən dəyişiklikdir

Nemətin qiymətinin dəyişməsinə reaksiyadır *İstehlak dəstində nisbi qiyməti artan nemətin nisbi qiyməti azalan nemətlə əvəzedilməsi;

X nemətinə tələbin artması Y nemətinin ixtisarı hesabına bu nemətin xeyrinə İstehlakçının xərclərinin yenidən bölgüsüdür. < *istə

X neməti ilə müqayisədə daha baha olan Y nemətini ixtisar etmək hesabına X nemətinə daha çox həvəsləndirəcək

14. Qiffen əmtəəsinin məzmununu qrafik təsvirdən istifadə etməklə izah edin.

Qiffen əmtəəsi qiymətin artması ilə tələb həcmi artan əmtəə

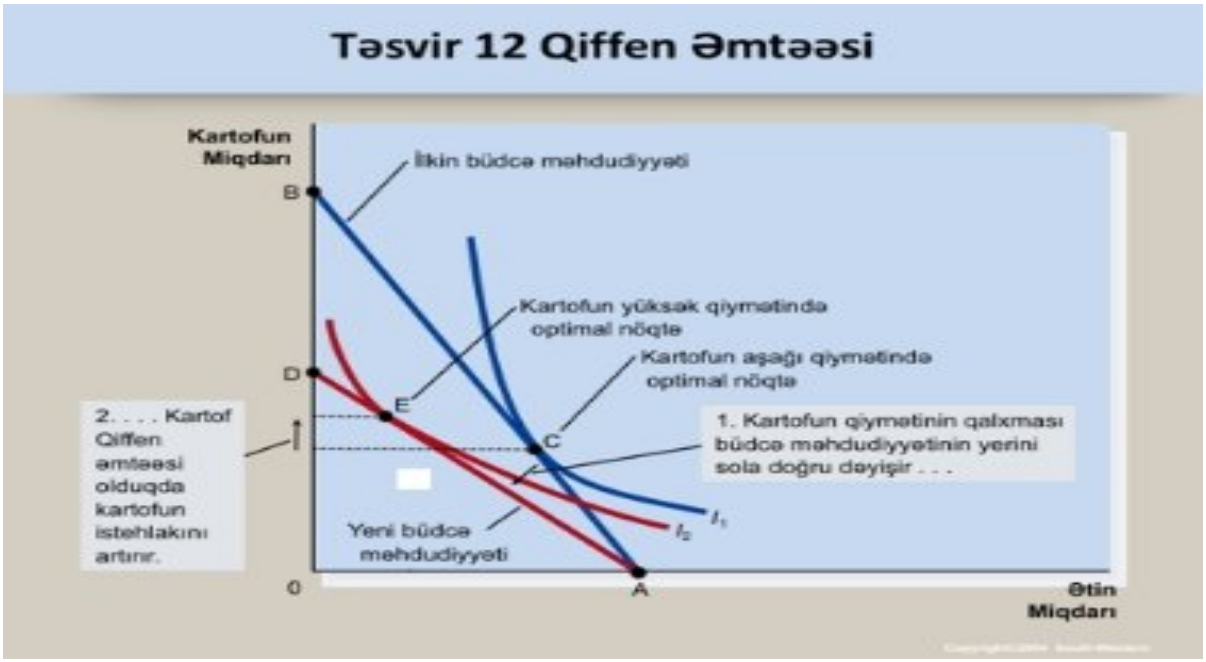
Bütün tələb əyriləri aşağıya doğru meyllidirmi? Tələb əyriləri bəzən yuxarıya doğru meyllənə bilər Bu hal o zaman baş verir ki, istehlakçı qiyməti qalxmış əmtəədən daha çox alır.

İqtisadçılar tələb qanununu pozan əmtəəni göstərmək üçün Qiffen əmtəəsi terminindən istifadə edirlər. (Bu termin ilk dəfə bu ehtimalı irəli sürən Robert Qiffennin adı ilə bağlıdır.)

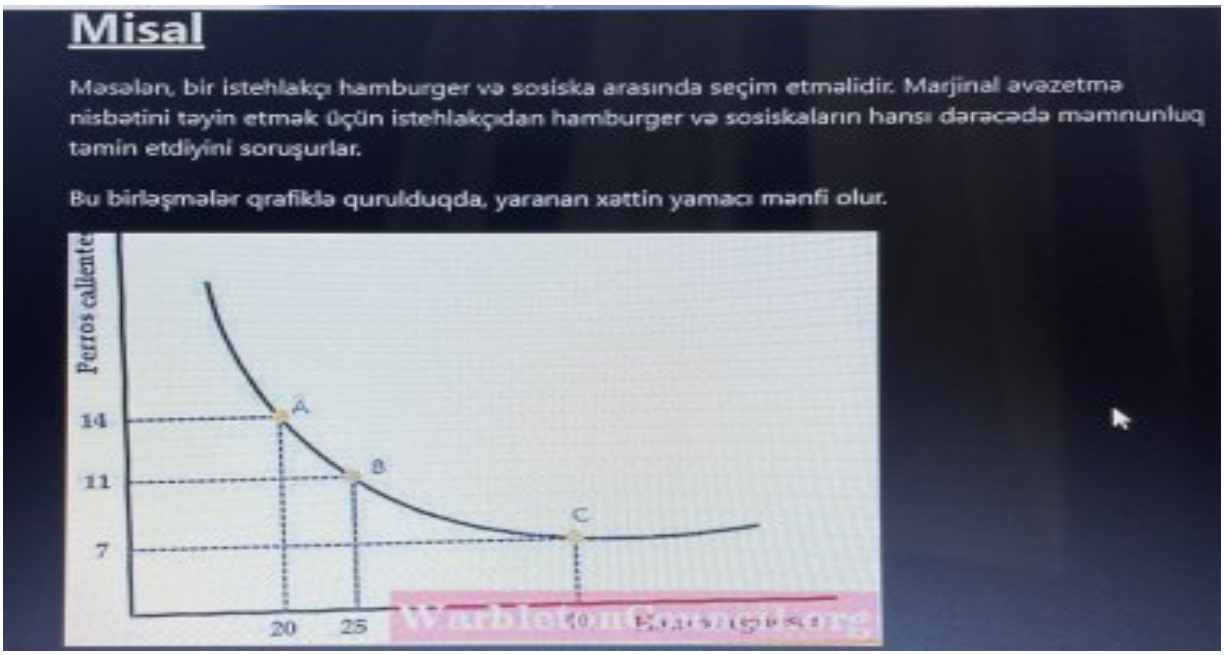
Qiffen əmtəəsi qiymətin artması ilə tələb həcmi artan əmtəədir

Gəlir effekti əvəzetmə effektini üstələyir

Bu səbəbdən onlar yuxarıya doğru meyllənən tələb ayrilarina malikdirlar.

15. Marjinal əvəzləşdirmə dərəcəsi (MRS)- nə aid məsələ.

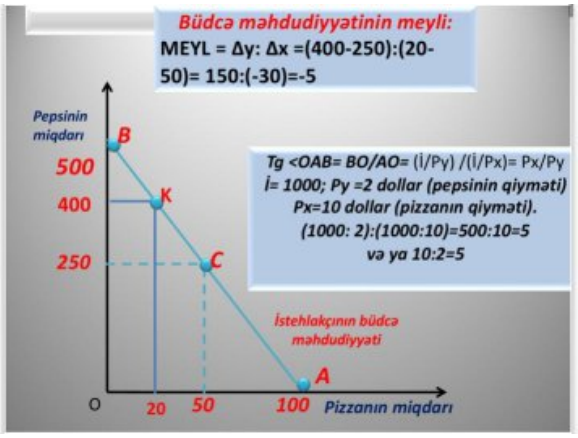
Bu o deməkdir ki, istehlakçı azalan marjinal əvəzləmə dərəcəsi ilə qarşılaşır. Sosiska nisbətən daha çox hamburgeriniz olduğu müddətdə, istehlakçı daha çox hamburger üçün daha az sosiskadan imtina etməyə hazır olacaqdır. Qrafikdə A nöqtəsində istehlakçının (14-11) = 3 ədəd sosiska (25-20) = 5 əlavə vahid hamburger əvəzinə hazır olduğu görülə bilər. Buna görə də, bu mərhələdə

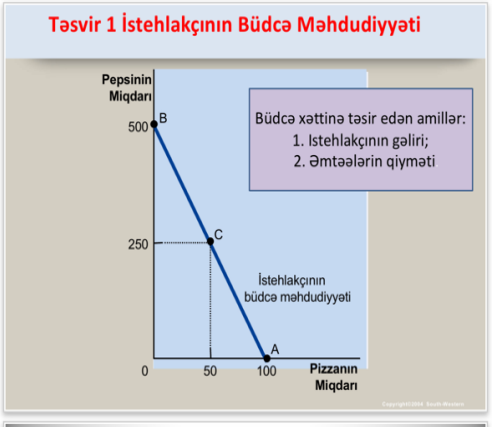
istehlakçının sosiska itlərinin hamburgerlə əvəzlənməsi marjinal həddi 5/3 = 1.67-dir.

Bununla birlikdə, B nöqtəsində, digər (11-7) = 4 ədəd sosiskani əvəz etmək üçün istehlakçı bu mərhələdə TMS'si 15/4 = 3 olduğu üçün (40-25) = 15 əlavə vahid hamburger lazımdır. 75. Qrafikdəki üç kombinasiyadan hər hansı birinin eyni dərəcədə faydalı olduğu qəbul edilir

16. İstehlakçının büdcə məhdudiyyətinə və onun meylinin qrafik əsasında izahına aid məsələ həlli.

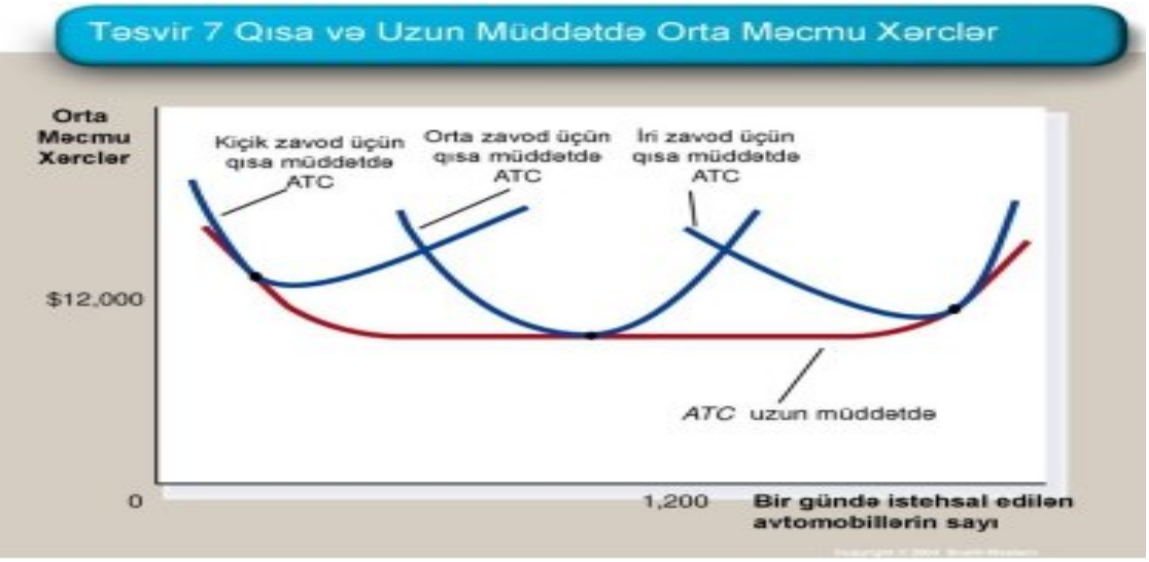

17. Məcmu xərclər (TC), orta məcmu xərclər (ATC) və marjinal xərclər (MC) arasındakı əlaqəni qrafik üzərində izah edin.

18. Firmanın orta məcmu xərclər (ATC) əyrisinin qısamüddəli və uzunmüddətli dövrdə fərqləndiyini qrafik üzərində göstərin və izah edin.

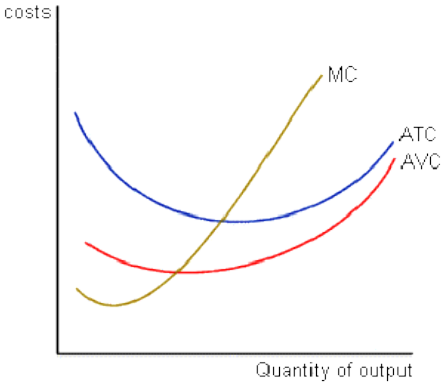
19. İstehsal xərclərinə dair məsələ.

20. Təkmil rəqabətli bazarda fəaliyyət göstərən firmanın mənfəətinin maksimumlaşdırılmasını və zərərlərin minimumlaşdırılmasını təmin edən istehsal həcmini qrafik üzərində izah edin.

21. Mükəmməl rəqabətli bazarda firmanın fəaliyyətinə aid məsələ.

22.Marjinal xərcin (MC) mahiyyətini və onun orta ümumi xərc (ATC) əyrisi ilə kəsişdiyi nöqtənin hansı mənaya gəlməsini qrafik üzərində göstərin və izah edin.

Marjinal xərclər istehsal həcminin 1 vahid artması nəticəsində məcmu xərclərdə baş verən artımdır. Son Hədd Xərclər (MC) məcmu xərclərdəki dəyişmənin () istehsalın həcmindəki dəyişikliyə () olan nisbətinə bərabərdir. MC əyrisi həmişə yuxarıya doğru meyllidir.

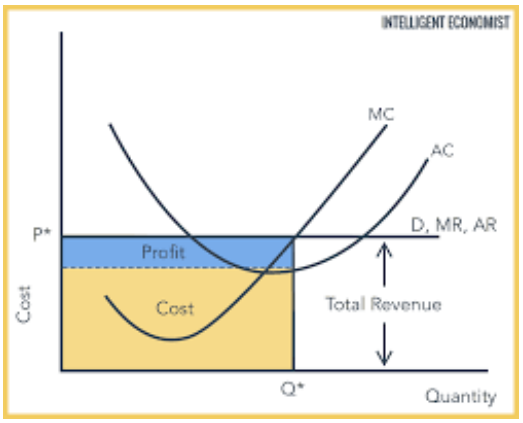

MC əyrisi , Orta məcmu xərclər (ATC) əyrisini həmişə ən aşağı (minimum) nöqtədə kəsir. Minimum ATC və MCnin kəsişmə nöqtəsi firmanın 0 mənfəət nöqtəsidir. Bu nöqtədən yuxarı qiymətdə firma bazara daxil olmalı, aşağı olduqda isə bazardan çıxmalıdır.

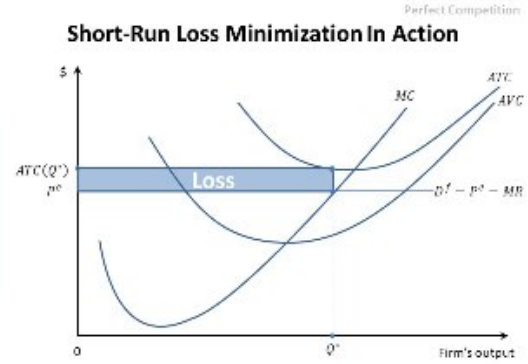
23. Təkmil rəqabətli bazarda istənilən firmanın mənfəətini maksimallaşdıran istehsal həcminin necə müəyyən edildiyini qrafik üzərində göstərin və mənfəətin hesablanması qaydasını nümunə əsasında izah edin.

Təkmil rəqabətli bazarda alıcı və satıcıların sayının çox olması müəssisənin qiymətə təsirini minimuma salır. Belə olan halda müəssisə ya mənfəətini artırıb bazarda qalmalı, əgər mənfi mənfəəti varsa, bazardan ççıxmalıdır. Mənfəəti necə hesablaya bilərik? Buna görə əmtəənin marjinal xərclərinə, əmtəənin qiymətinə və ATC yəni orta məcmu xərclərinə baxmaq lazımdır.

Bildiyiniz kimi, mənfəət= məcmu gəlir- məcmu xərc. Qrafikə əsasən deyə bilərik ki, məcmu gəlir (TR=P* Q) ilə orta məcmu xərcinin fərqi yaranmış düzbucaqlı sahənin uzunluğunu, miqdar isə enini ifadə edir. Burada yaranan düzbucaqlının sahəsi bizə mənfəətin miqdarını göstərir.

Mənfi mənfəət və ya Zərəri göstərmək üçün də bu elementlərdən ibarət olan qrafikdən istifadə olunur. Bu qrafikdə göründüyü kimi, qiymət orta məcmu xərclərdən aşağıda yerləşib. Bu halda xərclər gəlirdən yüksək olduğu üçün

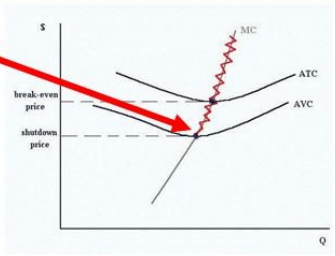
firmanın bağlanması müzakirə olunur.

24. Təkmil rəqabətli bazarda fəaliyyət göstərən firmanın qısamüddətli dövrlərdəki təklif əyrisinin qrafik təsvirini verin və izah edin

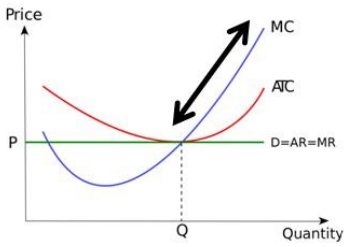
Qısamüddətli dövrdə firmaların bazardan çıxması və ya yeni firmaların bazara daxil olması çətin olduğu üçün biz qısamüddətli bazar təhlilini aparan zaman sabit sayda firmanın mövcud olmasını qəbul edirik. Qısamüddətli dövrdə hər bir firma məcmu xərclərinin qiymətə bərabər olduğu miqdarda əmtəə təklif edəcəkdir. Buna görə də, firmanın məcmu xərcləri həm də təklif qrafikinə oxşayır. Belə halda bazar təklifini müəyyən etmək üçün, bazardakı bütün firmaların təkliflərini toplamalıyıq.

Individual Firm **Supply Curves**

- **Short-Run Firm Supply Curve**
  - **Min. of AVC & Above**
  - **P < AVC shutdown**

- **Long-Run Firm Supply Curve**
  - **Min. of ATC & Above**
  - **P < ATC Exit**

25. Təkmil rəqabətli bazarda fəaliyyət göstərən firmanın məcmu gəliririnin (TR), orta gəlirinin (AR) və marjinal gəlirinin (MR) necə müəyyən edilməsini izah edin.

Məcmu gəlir əmtəənin qiymətiylə istehsal miqdarının hasilinə bərabərdir.

$$TR= Q* P$$

Orta gəlir məcmu gəlir ilə istehsal həcminin nisbətinə bərabərdir, Orta gəlir firmanın ortalama hər bir əmtəədən nə qədər gəlir əldə etdiyini göstərir.

$$AR= TR/ Q$$

Marjinal gəlir məcmu gəlirdəki dəyişikliyin məhsul sayındakı dəyişikliyə olan nisbətidir, əlavə istehsal olunan hər bir məhsulun məcmu gəliri nə qədər artırdığını göstərir.

$$MR= DTR /DQ$$

26. Təkmil rəqabətli bazarın məzmunu və əsas xüsusiyyətləri haqqında bəhs edin.

Təkmil rəqabətli bazarda firma: Özünün xüsusi qiymət siyasətini aparmayan, amma yalnız bazar qiymətlərinə uyğunlaşan firmadır.

Bütün firmalar kimi əsas məqsədi - mənfəəti maksimumlaşdırmaqdır.

Təkmil rəqabətli bazarda fəaliyyət göstərən firmanın qarşısında üç aparıcı məsələ durur:

1)Sahə bazarında qalmaq və ya çıxmaq;

2) Əgər qalacaqdırsa,onda istehsalı həyata keçirmək və ya onu müvəqqəti dayandırmaq;

3)Əgər firma istehsal etməyə qərar verirsə, onda onun buraxılış həcmi necə olmalıdır.

Mükəmməl(təkmil) rəqabətli bazar adlandırılan, rəqabətli bazarın xüsusiyyətleri:

- Bazarda çoxlu sayda alıcı və satıcı var.
- Satıcıların təklif etdiyi əmtəələr demək olar ki, eynidir.

Bu şərtlərin nəticəsində, hər hansı bir alıcının və ya satıcının bazar qiymətinə əhəmiyyətsiz təsiri vardır. Hər bir alıcı və satıcı bazar qiymətini olduğu kimi qəbul edir.

Süd bazarı buna misal ola bilər. Heç bir süd alıcısı südün bazar qiymətinə təsir edə bilməz, çünki o, bazarın ölçüsünə nisbətən çox kiçik miqdarda süd

alır. Buna bənzər olaraq, hər bir süd satıcısının südün qiymətinə çox az təsiri ola bilər, çünki çoxlu sayda digər satıcılar demək olar ki, eyni cür süd satır. Hər bir satıcı mövcud olan qiymətdə istədiyi qədər süd sata bildiyi üçün daha az qiymət qoymasının heç bir mənası yoxdur və əgər o, daha yüksək qiymət qoyarsa, alıcılar başqa satıcılardan süd alacaq. Rəqabətli bazarda alıcılar və satıcılar bazarın müəyyən etdiyi qiyməti qəbul etməlidirlər və buna görə də onlar "qiymətlə razılaşan" adlandırılırlar.

Yuxarıda sadalanan iki şərtə əlavə olaraq, mükəmməl rəqabətli bazarlara xas olan üçüncü bir şərt də sadalanır:

• Firmalar sərbəst olaraq bazara daxil ola və ya bazarı tərk edə bilərlər.

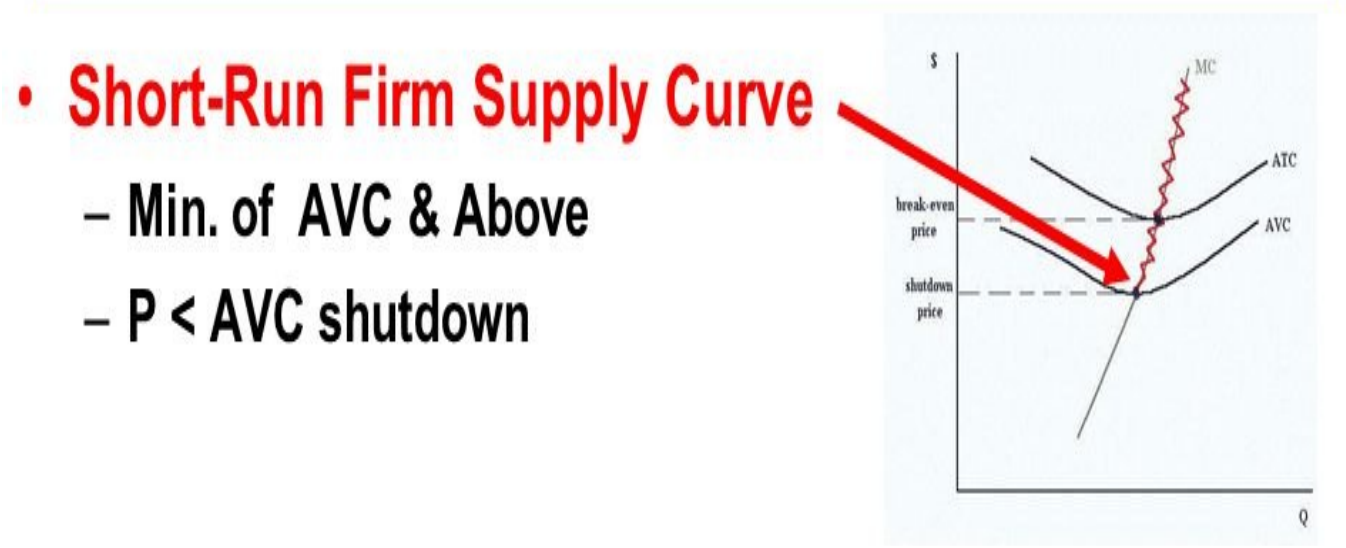
Məsələn, əgər kimsə süd ferması açmaq istəsə və ya hər hansı mövcud olan süd ferması biznes fəaliyyətini dayandırmaq istəsə, süd sənayesi bu şərtləri yerinə yetirəcəkdir. Qeyd olunmalıdır ki, rəqabətli firmaların təhlili sərbəst daxilolma və tərk etmə şərtinə əsaslanmır, çünki bu şərt firmaların qiymətlə razılaşan olmaları üçün vacib deyil. Lakin, biz daha sonra bu fəsildə rəqabətli bazarda uzun müddətli nəticənin formalaşmasında sərbəst daxilolma və tərk etmə şərtinin çox əhəmiyyətli yeri olduğunu görəcəyik.

27. Təkmil rəqabətli bazarda hansı şərtlər mövcud olduqda, firmanın müvəqqəti bağlanmaq qərarına gəldiyini qrafik üzərində göstərin və şərh edin.

Burada biz firmanın müvəqqəti olaraq bağlanmaq qərarı ilə, tamamilə bazarı tərk etmək qərarını fərqləndirməliyik. Müvəqqəti olaraq fəaliyyəti dayandırma, bazar şərtlərinə cavab olaraq müəyyən müddət ərzində heç bir şey istehsal etməmək haqqından qısa müddətli qərardır. Bazarı tərk etmə isə uzun müddətli qərardır. Qısa və uzun müddətli qərarların fərqlənməsinin səbəbi, əksəriyyət firmaların qısa müddət ərzində dəyişməz xərclərindən qaça bilməmələridir. Yəni, əgər firma müvəqqəti olaraq istehsalı dayandırsa da, dəyişməz xərclərini ödəməlidir. Bunun əksinə olaraq, bazarı tamamilə tərk edən firma həm dəyişən, həm də dəyişməz xərclərinə qənaət etmiş olur.

Məsələn, fermerin üzləşdiyi istehsal qərarına nəzər yetirək. Torpağın icarə haqqı fermerin dəyişməz xərclərindən biridir. Əgər fermer hər hansı bir fəsildə heç bir şey istehsal etməmək qərarı versə, torpaq boş qalsa da icarə haqqı yenə

də ödənilməlidir. Hər hansı bir fəsildə bağlanmaq haqqında verilən qısa müddətli qərar nəticəsində, dəyişməz xərclər sayılan torpağın icarə haqqı batmış xərclər sayılır. Bununla müqayisədə, əgər fermer tamamilə fermerlik işini tərk etmək qərarına gələrsə, o, torpağı sata bilər. Bazarı tərk etmək haqqında verilən uzun müddətli qərar verərkən, torpağın xərcləri batmış xərclər deyildir.

28. Təkmil rəqabətli bazarda hansı şərtlər mövcud olduqda, firmanın bazarı tərk etmək qərarına gəldiyini qrafik üzərində göstərin və şərh edin.

Firmanın uzun müddətdə bazarı tərk etmək qərarı onun bağlanmaq qərarma bənzərdir. Əgər firma tərk etmək qərarı verərsə, satışdan əldə olunan bütün gəlirləri itirsə də, bu halda həm dəyişməz, həm də dəyişən xərclərə qənaət olunacaqdır. Beləliklə, əgər məcmu gəlirlər məcmu xərclərdən az olarsa, firma bazarı tərk etmək qərarı verir.

Biz yenə də, bir az riyaziyyatm köməyi ilə bu şərti daha faydalı edə bilərik. Əgər TR ilə məcmu gəlirləri və TC ilə məcmu xərcləri ifadə etsək, bazarı tərk etmək şərtini belə ifadə edə bilərik

Əgər TR < TC olarsa, onda bazarı tərk et.

1.Məcmu gəlirlər, məcmu xərclərdən az olarsa firma tərk etmək qəran verir. Bu bərabərsizliyin hər iki tərəfini Q-yə bölsək

Əgər TR/Q < TC/Q olarsa, onda bazarı tərk et.

TR/Q-in orta gəlirə, orta gəlirin isə qiymətə bərabər olduğunu və TC/Q-in orta məcmu xərclərə (ATC) bərabər olduğunu nəzərə alsaq, firmanın bazarı tərk etmə şərti belə olar

Əgər P < ATC olarsa, onda bazarı tərk et.

2.Deməli, əgər əmtəənin qiyməti orta məcmu xərclərdən az olarsa, firma tərk etmək qərarı verir.

29. İnhisar bazarının iqtisadi məzmununu və onun yaranma səbəblərini izah edin. Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın.

Əgər firma istehsal etdiyi əmtəənin yeganə satıcısıdırsa və onun istehsal etdiyi məhsulun yaxın əvəzediciləri yoxdursa, onda bu firmanın inhisarçı firma deyilir. İnhisarın yaranmasının əsas səbəbi bazara daxil olmanın qarşısını alan maneələrin

olmasıdır: digər firmalar bazara daxil olub rəqabət aparmaq imkanıdan məhrum olduqlarına görə inhisarçı firma istehsal etdiyi məhsulun yeganə satıcısıdır.

İnhisarın yaranmasının ən sadə yolu hər hansı bir firmanın mühüm sərvətin yeganə sahibi olmasıdır.Məsələn, Köhnə Qərbdə kiçik bir şəhərdə su bazarını nəzərdən keçirək. Əgər şəhər sakinlərinin xeyli hissəsinin işlək quyuları varsa, onda əvvəlki fəsildə müzakirə etdiyimiz rəqabətli bazar modeli bu haldakı su bazarını izah edə bilər. Nəticədə, bir qallon suyun qiyməti, əlavə bir qallon suyu istehsal etmək üçün çəkilən istehsal xərcinə bərabər olur. Əgər şəhərdə ancaq bir su quyusu varsa və suyu başqa bir yerdən əldə etmək mümkün deyilsə, onda bu quyunun sahibi şəhərin su bazarında inhisarçı firmadır. Təəccüblü deyil ki, bu inhisarçı firmanın bazara təsir imkanı rəqabətli bazarda hər hansı bir firmanın bazara təsir imkanından qat-qat artıqdır. Su kimi zəruri tələbat malına inhisarçı firma, istehsal xərclər aşağı olsa belə, çox yüksək qiymət müəyyən edə bilər.

Mühüm sərvətin yeganə sahibi olmaq inhisarın yaranması üçün potensial bir səbəb olsa belə, təcrübədə inhisarlar bu səbəbdən nadir hallarda yaranırlar. Milli iqtisadiyyatların miqyası indi böyükdür və mühüm sərvətlər də xeyli sayda insan-lara məxsusdurlar. Həm də bir çox əmtəələr beynəlxalq ticarətdə

iştirak etdikləri üçün, belə əmtəələrin istehsalçıları dünya bazarı miqyasında rəqabətlə üzləşirlər. Bu səbəbdən də, yaxın əvəzediciləri olmayan sərvətlərə sahib olan firmalar tapmaq çətindir.Bir çox hallarda, inhisarın yaranmasına səbəb dövlətin bəzi əmtəə və xidmət-ləri satmaq üçün müstəsna hüququ bir şəxsə və ya bir firmaya verməsi olur. Bəzən isə inhisarın yaranmasına səbəb hər hansı bir şirkətə siyasi dairələr tərəfindən tam dəstək verilməsi olur. Krallar, məsələn, bir vaxtlar öz dostlarına və tərəfdarlarına iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün müstəsna hüquqlar verirdilər. Başqa hal-larda isə dövlət bəzi firmalara ictimai mənafeyə xidmət etdiyinə görə inhisarçı firma hüquqları verir. Məsələn, ABŞ dövləti .com, .net, və .org sonluğu ilə bitən bütün İnternet səhifələrinə xidmət göstərən Network Solutions şirkətinə inhisarçı firma hüququ verib və bu qərarını bu cür İnternet səhifələrində istifadə edilən məlumatların mərkəzləşdirilmiş və əlaqəli olmasının zəruriliyi ilə əsaslandırır.

30. Təbii inhisarın məzmununu və onun yaranmasının səbəblərini izah edin.

Əgər bir firma bütün bazarı, iki və daha çox firma olduğu haldakına nisbətən daha aşağı xərclərlə mal və xidmətlərlə təmin edə bilərsə onda belə sənaye sahə-sinə təbii inhisar deyilir.

(Firmanın orta məcmu xərcləri istehsalın həcmindən asılı olaraq davamlı şəkildə azalırsa, belə firmaya təbii inhisar deyilir.)

Əgər firma təbii inhisardırsa, onda yeni firmaların bazara daxil olub onun inhisarçı nüfuzunu azaltmağı təhlükəsi elə də böyük deyil. Adətən, firma mühüm sərvətin yeganə sahibi olmadıqda və ya dövlət tərəfindən himayə edilmədikdə, özünün inhisarçı nüfuzunu qorumaqda çətinlik çəkir. İnhisarçının əldə etdiyi mənfəət digər firmaları da bazara daxil olmağa şirniklendirir və nəticədə bazarda rəqabət yaranır. Bundan fərqli olaraq, təbii inhisarın olduğu bazara girmək cəlb-edici deyil. Belə bazara girmək barədə düşünən firmalar gec-tez bazara girməklə onun yalnız kiçik bir hissəsini tuta biləcəklərini və nəticədə hər bir firmanın orta xərclərinin artacağını başa düşürlər.

Təbii inhisar Bir firma mal və xidmətləri bazarda iki və daha çox firmanın fəaliyyət göstərdiyi halla müqayisədə daha az xərclərlə istehsal etdikdə yaranır.eyni zamanda Təbii inhisar müəyyən istehsal səviyyəsində istehsalın

artması nəticəsində maya dəyərinin azalması halında yaranır.

31. Cəmiyyətin maddi rifahı baxımından iki firmanın birləşməsinin “lehinə” və “əleyhinə” gətirilən arqumentləri sadalayın və onların hər birini xarakterizə edin.

Anti-İnhisar Qanunlarının Köməyi ilə Rəqabətin Artırılması

Əgər Coca-Cola və Pepsi Co. şirkətləri birləşmək istəsələr, onda bu planı gerçəkləşdirməzdən əvvəl gərək hökumət tərəfindən ciddi araşdırılma aparılsın. Ədliyyə Nazirliyinin hüquqşünasları və iqtisadçıları, hətta belə qərara gələ bilərlər ki, bu iki iri sərinləşdirici içki istehsal edən firmaların birləşməsi bazarda rəqabəti azaldar və beləliklə də ölkə vətəndaşlarının maddi rifahına mənfi təsir göstərər. Bu halda Ədliyyə Nazirliyi birləşməyə .imkan verməmək üçün məhkəməyə müraciət edər və əgər hakim razı olsa, şirkətlərin birləşməsinə icazə verilməz. Məhz bu səbəbdən "Microsoft" şirkətinin 1994-cü ildə İntuit şirkətini almaq planı baş tutmadı.

Dövlətə özəl firmaların fəaliyyətinə təsir etmək imkanı verən anti-inhisar qanunları, yəni firmaların inhisarçı nüfuzunu azaltmağa imkan verən hüquqi aktlar və qanunlar toplusudur. ABŞ Ali Məhkəməsinin qeyd etdiyi kimi: anti-inhisar qanunları "sağlam rəqabəti və ticarəti müdafiə etmək üçün yaradılmış və iqtisadi azadlıqların mükəmməl xartiyası deməkdir."

Anti-inhisar qanunları dövlətə rəqabəti müxtəlif vasitələrlə gücləndirmək imkanı verir. Onlar hökumətə məsələn, Cola and Pepsi Co. şirkətlərinin xəyali birləşməsi kimi birləşməsinin qarşısını almaq imkanı verir. Bu qanunlar dövlətə bəzi şirkətləri kiçik hissələrə parçalamaq imkanı verir. Məsələn, 1984-cü ildə hökumət AT&T kimi nəhəng telekommunikasiya şirkətini səkkiz nisbətən kiçik şirkətə parçaladı. Nəhayət, anti-inhisar qanunları, şirkətlərin öz fəaliyyətlərini uzlaşdıraraq bazarda inhisarçı kimi çıxış etmələrinin qarşısını alır.

Anti-inhisar qanunlarının həm faydası, həm də ziyanı var. Bəzən şirkətlər rəqabəti azaltmaq deyil, daha səmərəli birgə istehsal sayəsində xərcləri azaltmaq

məqsədilə birləşirlər. Şirkətlərin bu cür birləşməsindən əldə edilən faydaya

sinerji deyilir. Məsələn, son illərdə bir sıra ABŞ bankları birləşərək əməliyyatların səmərəliliyini artırmış və inzibati işçi heyətinin sayını azaltmağa nail olmuşlar. Anti-inhisar qanunlarının məqsədi sosial rifahı yaxşılaşdırmaqdan ibarətdirsə, onda dövlət ilk növbədə hansı birləşmələrin məqsədəuyğun, hansıların isə uyğun olmadığını dəqiq müəyyən etməlidir. Yəni, dövlət birləşmələrdən əldə edilən sinerji ilə rəqabətin azalması nəticəsində yaranan ziyanı müqayisə edib hansının çox olduğunu müəyyən etməlidir. Anti-inhisar qanunlarının əleyhdarları dövlətin bu müqayisəni dəqiqliklə aparmaq iqtidarında olduğuna şübhə ilə yanaşırlar.

32. İnhisarçı firmanın istifadə etdiyi qiymət ayrı-seçkiliyinin (diskriminasiya) məzmununu və onun həyata keçirilməsi yollarını misallar əsasında izah edin.

İndiyədək inhisarçı firmanın bütün alıcılar üçün eyni qiymət təyin etdiyini hesab edirdik. Bir çox hallarda isə firmalar bütün məhsul vahidləri üçün istehsal xərclərinin eyni olmasına baxmayaraq, eyni əmtəəni müxtəlif alıcılara müxtəlif qiymətlərə satmağa çalışırlar. Belə qiymətqoyma siyasətinə qiymət ayrı-seçkiliyi deyilir.

Mükəmməl qiymət ayrı-seçkiliyi şəraitində inhisarçı hər bir alıcının ödəmə niyyətindən xəbərdardır və buna əsasən də hər bir alıcı üçün əmtəəyə müəyyən qiymət təyin edir. Bu halda inhisarçı firma, hər bir alıcı üçün o alıcının ödəmə niyyətinə uyğun qiymət müəyyən edir və bazardakı izafi faydanı tam şəkildə mənimsəyir.

Əmtəəni marjinal xərcdən artıq dəyərləndirən alıcılardan bəziləri belə yüksək qiymətə əmtəəni almadıqları üçün, inhisar iqtisadi səmərənin itirilməsinə səbəb olur. Lakin, əgər firma mükəmməl qiymət ayrı-seçkiliyi apara bilərsə, onda əmtəəyə marjinal xərclərdən artıq dəyər verən alıcılar əmtəə üçün elə özlərinin ödəmə niyyətləri qədər pul ödəyərlər. Qarşılıqlı faydalı olan bütün əməliyyatlar baş verər, heç bir iqtisadi səmərə itirilməz və bazarda mövcud olan izafi fayda mənfəət şəklində tamamilə inhisarçı istehsalçı tərəfindən mənimsənilər.

Həqiqətdə isə qiymət ayrı-seçkiliyi heç vaxt mükəmməl olmur. Alıcılar ödəmə niyyətlərini yazıb yaxalarına vuraraq satış mərkəzlərinə getmirlər. Əksinə,

firmalar alıcıları qruplara bölərək qiymət ayrı-seçkiliyi aparırlar: məsələn, alıcıları gənclər və yaşlılar qruplarına bölməklə, həftə içi və həftəsonu qiymətləri fərqləndirməklə, Amerikalı alıcı ilə Avstraliyalı alıcını fərqləndirməklə və s. Bizim Çoxoxu Nəşriyyatı haqqında yuxarıda söylədiyimizin əksinə olaraq bu qrupların hər birinin daxilindəki alıcılar öz aralarında bir-birindən ödəmə niyyətlərinə görə çox fərqlənirlər və buna görə də mükəmməl qiymət ayrı-seçkiliyi aparmaq qeyri-mümkündür.

Qiymət Ayrı-Seçkiliyinə Aid Misallar

Kino Biletləri: Bir çox kinoteatrlar uşaqlar və yaşlı vətəndaşlar üçün kino biletlərini digər vətəndaşlara satdıqlarından aşağı qiymətə satırlar.

Təyyarə Biletləri: Eyni uçuş üçün biletlər bir neçə qiymətə satıla bilər. Əgər sərnişin qayıtmaq bileti də alırsa və getdiyi şəhərdə şənbə gecəsini qalırsa, onda aviaşirkət biletin qiymətində xeyli güzəştə gedir. İlk baxışda bu qəribə görünə bilər. Aviaşirkət üçün sərnişinin getdiyi şəhərdə şənbə gecəsi qalıb-qalmamasının nə əhəmiyyəti ola bilər? Səbəb ondan ibarətdir ki, bu qaydanın tətbiqi biznes məqsədilə və şəxsi məqsədlə səfərə çıxan sərnişinləri ayırmağa imkan verir. Biznes məqsədilə səfərə çıxan sərnişin bilet üçün daha çox pul ödəmək niyyətindədir və yəqin ki, o şənbə gecəsi başqa şəhərdə qalmayacaq. Bunun əksinə olaraq, şəxsi məqsədlərlə səfərə çıxan sərnişin bilet üçün daha az pul ödəmək niyyətindədir və şənbə gecəsi getdiyi şəhərdə qalmaq ehtimalı daha da böyükdür. Beləliklə, şənbə gecəsi getdiyi şəhərdə qalmaq istəyən sərnişinlər üçün qiymətdə güzəştə getməklə aviaşirkətlər qiymət ayrı-seçkiliyini uğurla apara bilərlər.

Maliyyə Yardimi :Bir çox kolleclər və universitetlər imkansız tələbələrə maliyyə yardımı edirlər. Biz bu siyasətə qiymət ayrı-seçkiliyi kimi baxa bilərik. Varlı tələbələrin maddi imkanları böyükdür və imkansız tələbələrə nisbətən təhsil haqqını ödəmə niyyətləri yüksəkdir. Təhsil haqqını yüksək təyin etməklə və bəzi tələbələrə maliyyə yardımı göstərməklə hər tələbədən onun təhsilə verdiyi qiymətə uyğun təhsil haqqı toplamaq mümkündür. Bu isə elə qiymət ayrı-seçkiliyi aparan inhisarçının davranışına bənzəyir.

33. Dövlət antiinhisar siyasətinin mahiyyətini və onun əsas istiqamətlərini izah edin.

İqtisadiyyatda sektoral bazar strukturlarının və firmaların davranışının dövlət tərəfindən tənzimlənməsinin mühüm istiqamətlərindən biri də hökumətin antiinhisar siyasəti, yəni firmaların bazarda rəqabətə zərərli hesab edilən bu cür fəaliyyətlərinin tənzimlənməsidir.

Dövlətin antiinhisar siyasətinin məqsədləri arasında aşağıdakıları qeyd etmək olar:

İstehsalın səmərəliliyinin təmin edilməsi və iqtisadiyyatda resursların bölüşdürülməsi;

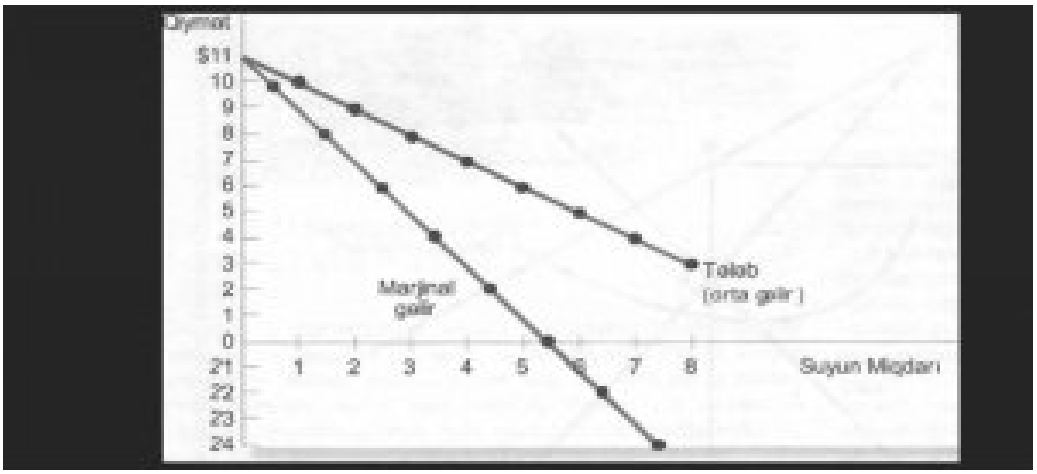
· arzuolunmaz bazar strukturlarının və təsərrüfat subyektlərinin arzuolunmaz davranışlarının - yəni ictimai rifahı pozan halların qarşısının alınması və ya aradan qaldırılması;

təsərrüfat subyektlərinin bir qrupuna digərləri hesabına yardım (məsələn, səmərəliliyindən asılı olmayaraq, kiçik firmaların iri firmalarla rəqabətində və ya digər fəaliyyət sahələri ilə müqayisədə bəzi sahələrdəki firmalara köməklik).

Dövltin özəl firmaların fəaliyyətinə təsir etmək imkanı verən anti-inhisar qanunları,yəni firmaların inhisarçı nüfuzunu azaltmağa imkan verən hüquqi aktlar və qanunlar toplusudur.Anti-inhisar qanunları ‘sağlam rəqabəti və ticarəti müdafiə etmək üçün yaradılmış və iqtisadi azadlıqların mükəmməl xartiyası deməkdir.

Anti-inhisar qanunları dövlətə rəqabəti müxtəlif vasitələrlə gücləndirmək imkanı verir.

34. İnhisarçı firmanın marjinal gəliri (MR) ilə onun satdığı məhsulların qiyməti arasındakı əlaqəni izah edin. Fikrinizi qrafik üzərində əsaslandırın.

inhisarçının marjinal gəliri həmişə onun satdığı əmtəənin qiymətindən az olur.İnhisarçı bazarda aşağı meylli tələb əy-risi ilə üzləşdiyindən marjinal gəlir qiymətdən azdır. Satışın həcmini artırmaq üçün, inhisarçı firma əmtəənin qiymətini aşağı salmalıdır. İnhisarçı firma üçün marjinal gəlir anlayışı rəqabət aparan firmalar üçün olduğundan kəskin fərqlənir. İnhisarçı satışın həcmini artıran zaman bu ümumi gəlirə iki cür təsir edir (P x Q):

İstehsal həcmi effekti: daha artıq miqdarda məhsul satılır və deməli Q daha da yüksəkdir

• Qiymət effekti: qiymət düşür, deməli P aşağıdır.

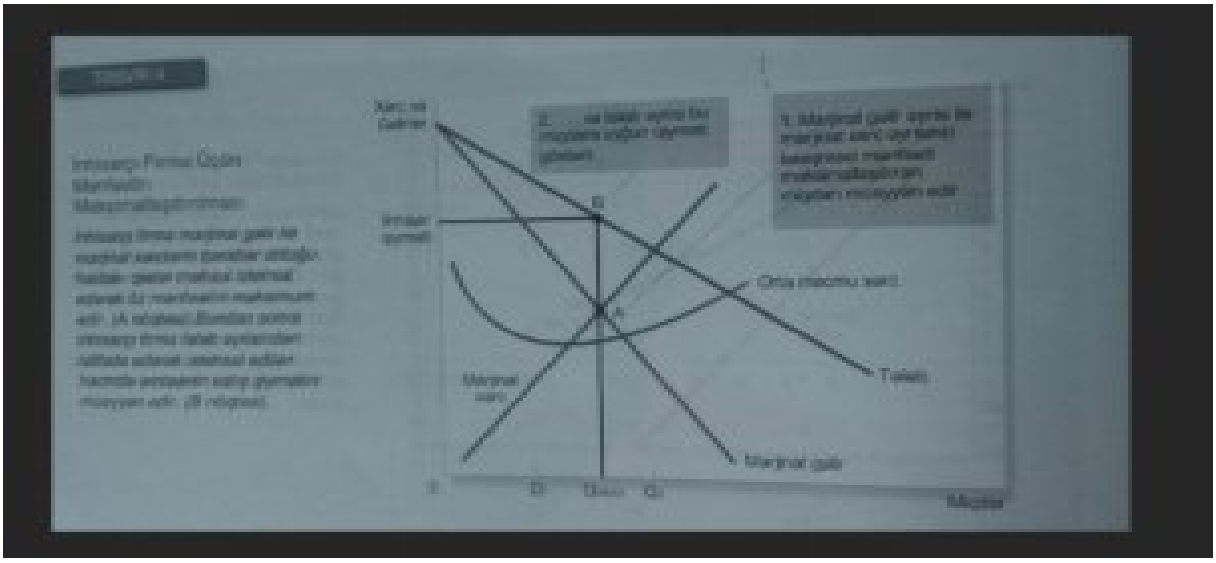
Rəqabət aparan firma bazarda mövcud olan qiymətə nə qədər istəsə məhsul istehsal edib sata bildiyi üçün bu halda heç bir qiymət effekti yoxdur. Əgər belə firma istehsalı bir vahid artırırsa, onda qiymətdə heç bir dəyişiklik baş vermir və bütün satılan miqdarın hər bir vahidi elə əvvəlki qiymətə satılır. Bunun səbəbi rəqabətli firmanın qiymətlə razılaşan olması və onun marjinal gəlirinin elə əmtəə vahidinin qiymətinə bərabər olmasıdır. Bunun əksinə olaraq, inhisarçı istehsalı bir vahid artıran zaman o qiyməti aşağı salmalıdır və bu da əvvəlcə satılan hər bir əm-təə vahidindən əldə edilən gəliri aşağı salır. Nəticədə inhisarçının marjinal gəliri qiymətdən az olur.

Bu iki əyri həmişə şaquli xətt üzərindəki eyni nöqtədə baş-layırlar, çünki, satılan ilk əmtəə vahidinin qiyməti elə marjinal gəlirə bərabərdir. Bundan sonra isə, yuxarıda izah etdiyimiz səbəblərdən, inhisarçmm marjinal gəliri əmtəənin

qiymətindən az olur. Beləliklə, inhisarçı firmanın marjinal gəlir əyrisi tələb əyrisindən aşağıda olur.

Tələb əyrisi əmtəənin qiyməti ilə tələb həcmi arasındakı əlaqəni göstərir. Marjinal gəlir əyrisi isə satış həcmi bir vahid artdıqda firmanın gəlirinin nə qədər artdığını göstərir. Əgər inhisarçı firma istehsalı artırırsa, onda satılan hərbir vahidin qiyməti aşağı salınmalıdır və beləliklə də marjinal gəlirhəmişə qiymətdən az olur.

35. İnhisarçı firmanın mənfəəti neçə maksimumlaşdırmasının mahiyyətini izah edin və qrafik üzərində fikrinizi əsaslandırın.

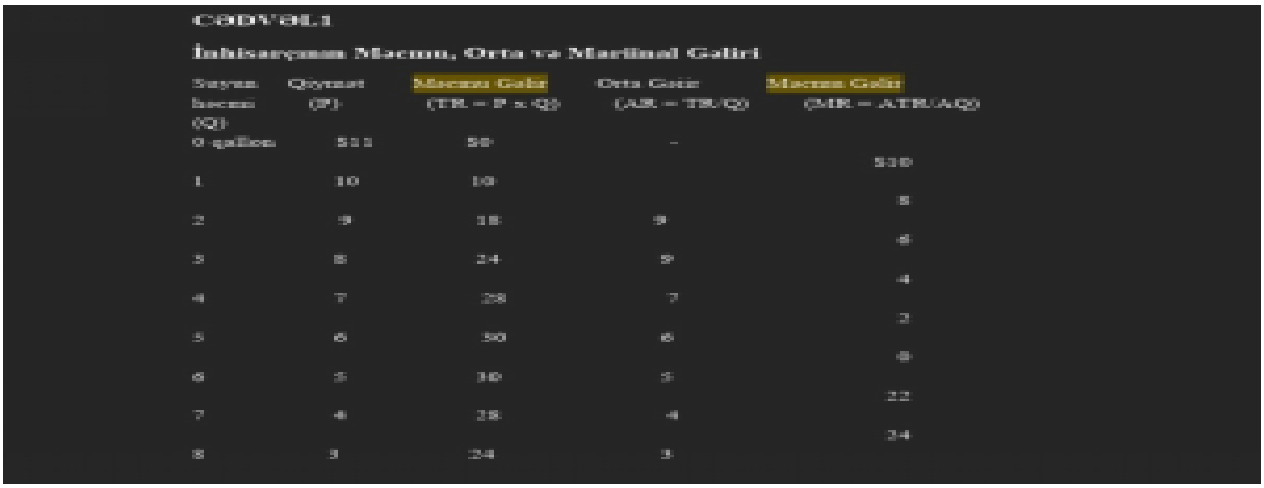
Əvvəlcə fərz edək ki, inhisarçı az miqdarda, məsələn Qı qədər məhsul istehsal edir. Bu halda marjinal xərc marjinal gəlirdən azdır. Əgər firma istehsalı 1 vahid artırsa, əlavə gəlir əlavə xərclərdən çox olar və deməli mənfəət artar. Beləliklə, əgər marjinal xərclər marjinal gəlirdən azdırsa, firma daha artıq əmtəə istehsal etməklə öz mənfəətini artıra bilər.

Oxşar qayda ilə yüksək istehsal həcmi halını, məsələn istehsal Q2 olduğu halı araşdıra bilərik. Bu halda marjinal xərclər marjinal gəlirdən yüksəkdir. Bu halda,

əgər firma istehsalı 1 vahid azaltsa, onda bu vahidin istehsalına çəkilən xərclər onun satışından əldə edilən gəlirdən artıq olduğu üçün, firma bu addımı atmaqla ziyana düşməz. Beləliklə, əgər marjinal xərclər marjinal gəlirdən artıqdırsa, onda firma istehsalı azaltmaqla öz mənfəətini artıra bilər.

Nəhayət, firma öz istehsalının həcmini o vaxta qədər dəyişir ki, əmtəənin miqdarı QMAX həddinə çatır və bu halda marjinal gəlir ilə marjinal xərclər bərabərləşir. Beləliklə, öz mənfəətini maksimallaşdıran inhisarçı firma marjinal gəlir və marjinal xərclər əyrilərinin kəsişdiyi nöqtəyə uyğun miqdarda əmtəə istehsal edir.

36. İnhisarçı firmanın məcmu gəliri (TR), orta gəliri (AR) və marjinal gəliri (MR) ilə məhsulun qiyməti arasındakı əlaqənin hesablanması düsturunu yazın və fikrinizi qrafik üzərində əsaslandırın.

CƏDVƏL 1

İnhisarçının Məcmu, Orta və Marjinal Gəliri

Sayısı: bəcəri (Q)	Qiyməti (P)	Məcmu Gəlir (TR = P x Q)	Orta Gəlir (AR = TR/Q)	Məcmu Gəlir (MR = ATR/AQ)
0 qallon	11	0	-	
				10
1	10	10		
				8
2	9	18	9	
				6
3	8	24	8	
				4
4	7	28	7	
				2
5	6	30	6	
				0
6	5	30	5	
				-2
7	4	28	4	
				-4
8	3	24	3	

(düsturlar cədvəlin içində var)

Inhisarçının marjinal gəliri qiymətdən az olur. Amma orta gəlir həmişə əmtəənin qiymətinə bərabərdir.

Birinci iki sütunda inhisarçının tələb əyrisi təsvir edilib. Əgər inhisarçı 1 qal-lon su istehsal edirsə, bu miqdarı 10 dollara sata bilər. Əgər o iki qallon su istehsal edərsə, onda hər iki qallonu satmaq üçün o gərək qiyməti 9 dollara endirsin. Amma inhisarçı 3 qallon su istehsal edərsə, onda qiymət 8 dollar olar, və s.

Əgər siz bu iki sütunu qrafikdə təsvir etsəniz onda tipik, aşağı meylli tələb əyrisi alarsınız.

Üçüncü sütunda isə inhisarçının ümumi gəliri göstərilib. Gəlir əmtəə satışının həcmi (bu birinci sütunda verilib) ilə qiymətin (bu isə ikinci sütunda verilib) hasi-linə bərabərdir. Dördüncü sütunda firmanın orta gəliri, yəni firmanın əldə etdiyi məcmu gəlirin satışın həcminə nisbəti göstərilib. Orta gəliri hesabiamaq üçün biz üçüncü sütundan məcmu gəliri götürür və onu birinci sütunda verilən uyğun satış həcminə bölürük. Əvvəlki fəsildə müzakirə etdiyimiz kimi, orta gəlir həmişə əmtə-ənin qiymətinə bərabərdir. Bu həm inhisarçı firmalar, həm də rəqabət aparan firma-lar üçün doğrudur.

Cədvəl 1-in sonuncu sütununda firmanın marjinal gəliri, yəni əlavə hər bir istehsal vahidinə görə firmanın əldə etdiyi gəlir göstərilib. Marjinal gəliri hesab-lamaq üçün, biz istehsal bir vahid artarkən gəlirin dəyişməsini tapırıq.

37. İnhisar mənfəətinin inhisar qiyməti ilə və orta məcmu xərclə (ATC) əlaqəsini qrafik əsasında izah edin.

38. Bazarın inhisarlaşmasının cəmiyyətin maddi rifahına təsirini və onu xarakterizə edən itirilmiş iqtisadi səmərənin mahiyyətini izah edin (qrafik təsvir əsasında).

39. Oliqapolik bazarın xarakterik olan əlamətlərini göstərin və onun yaranma səbəblərini izah edin. Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın.

Oliqopoliya — bazarın elə bir növüdür ki, bu cür bazarlarda sadəcə bir neçə dominant(firma) üstün fəaliyyət göstərir. Bu firmaların hər biri bazarda xeyli yer tutur və qiymətin yaranması prosesinə təsir edə bilir.

izah edin.

•

•

•

Dövlət anti-inhisar siyasətinin mahiyyətini və onun əsas istiqamətlərini

Oliapolik bazarın xarakterik olan əlamətlərini göstərin və onun yaranma

səbəblərini izah edin. Nümunələrlə əsaslandırın

Oliqopolik bazarın əsas xüsusiyyətləri:

• Oliqopolik bazarda fəaliyyət göstərən firmaların bir-birilə qarşılıqlı təsir əlaqələrinin olması vacibdir. İstər iş birliyi, istərsə də, rəqabət baxımından bir firmanın həyata keçirdyi davranışın və almış olduğu qərarların digər firma tərəfindən təqib edilməsi və dəyərləndirilməsi vacibdir. Belə olmadığı halda oliqopoliyadan danışmaq yersizdir.

• Oliqopolik bazarlarda istehsal olunan mal və xidmətlər bəzən tamamilə eyni, bəzən də fərqliləşdirilmiş şəkildə istehlakçıya çatdırılmaqdadır. Əgər oliqopolik bazarda istehsal olunan mal və xidmətlər xüsusiyyət və keyfiyyət baxımından tamamilə bir-birinin eynisi yaxud tam əvəz edilən mallardırsa, buna, saf oliqopoliya deyilir. Neft sektorunda istehsal olunan malları buna misal olaraq göstərmək olar.

• Oliqopolik bazarın digər xüsusiyyəti isə digər bazarlardan fərqli olaraq bu bazara daxil olan firma özündən əvvəl bazarda yer alan firmaların qiymət strategiyalarını, istehsal miqdarlarını, əhatə etdiyi istehlakçı kütlələrinin və buna bənzər dəyişənləri nəzərə almaq məcburiyyətindədir. Bu da oliqopolik bazara girişin çətin olduğunu göstərən xüsusiyyətlərdəndir

40. Oliqopolik bazardakı firmaların sayının onların məhsul buraxılışına təsirini istehsal həcmi effekti və qiymət effekti ilə əlaqələndirərək izah edin.

41. Oliqapolik bazarda davranış modellərindən olan “Düstaqların dilemması”və “Dominant strategiya” nədir? Fikrinizi nümunə ilə izah edin.

iki yaxalanmış dustaq arasında

hətta qarşılıqlı olaraq faydalı

olduğu halda belə əməkdaşlığın

qorunmasının nə üçün çətin
olduğunu göstərən"oyun"

Dustaqların Dilemması

Dustaqların dilemması polis tərəfindən yaxalanmış iki cinayətkar haqqında hekayədir. Onları Bonni və Klayd adlandıraq. Polisin Bonni və Klaydı qanunsuz silah daşıma kimi kiçik cinayətdə ittiham etmək üçün kifayət qədər sübutu var və hər biri dustaqda bir il keçirəcək. Polis bu iki cinayətkarın bank oğurluğunda iştirak etməsindən şübhələnsə də, onları bu böyük cinayətdə ittiham etmək üçün ciddi sübutları yoxdur. Polis Bonni və Klaydı ayrı-ayrı otaqlarda dindirir və onlardan hər birinə aşağıdakı sövdələşməni təklif edirlər:

"Bu dəqiqə səni bir illiyə həbs edə bilərik. Lakin, bank oğurluğunu və ortağının da bu işdə əli olduğunu da boynuna alsan sənə bəraət verər və azad edərik. Ortağın isə 20 il iş alacaq. Lakin, əgər hər ikiniz cinayəti boynunuza alsanız sizin ifadənizə ehtiyac olmayacaq və məhkəmə xərclərindən qaça bilərik və hər biriniz dərhal 8 il alacaqsınız."

Qəddar bank oğruları olan Bonni və Klayd yalnız öz hökmləri haqqında düşünərsə onların nə edəcəyini düşünürsünüz? Önlar cinayəti etiraf edəcəklər yoxsa susacaqlar? Təsvir 2-də (səh. 356) onların hər birinin seçimi göstərilmişdir. Hər bir dustağın iki strategiyası var: etiraf etmək və ya susmaq. Hər bir dustaq üçün çıxarılan hökm onun özünün və cinayət ortağının seçdiyi strategiyadan asılıdır.

İlk olaraq, Bonninin qərarına baxaq. O, belə düşünür: "Mən Klaydın nə edəcəyini bilmirəm. Əgər o, susarsa, mənim ən yaxşı strategiyam cinayəti etiraf etmək

olar. Onda mən azad olar və bir ili həbsxanada keçirmərəm. Əgər o, cinayəti etiraf edərsə, yenə də mənim üçün ən yaxşı strategiya cinayəti etiraf etmək olar. Onda mən həbsxanada 20 il deyil 8 il keçirəcəyəm. Deməli, Klaydın nə etməsindən asılı olmayaraq cinayəti etiraf etməyim yaxşı olardı"

Oyunlar nəzəriyyəsi dilində digər oyunçuların hansı strategiyanı seçməsindən asılı olmayaraq, oyunçu üçün ən yaxşı olan strategiya dominant strategiya adlandırılır. Bu halda cinayətin etiraf edilməsi Bonni üçün dominant strategiyadır.

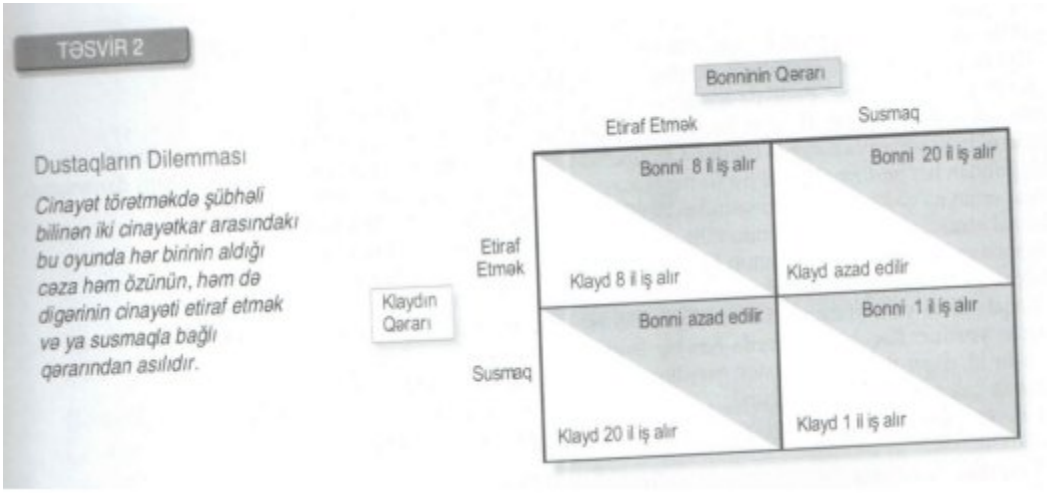
DOMİNANT STRATEGİYA

digər oyunçuların seçdiyi

strategiyalardan asılı olmayaraq

oyundakı oyunçu üçün ən yaxşı

strategiya

Klaydın cinayəti etiraf etməsindən və ya susmasından asılı olmayaraq o, həbsxanada daha az vaxt keçirəcək.

İndi isə Klaydın qərarına nəzər salaq. O da Bonni kimi eyni seçimlə üzləşir və demək olar ki, eyni qaydada düşünür. Bonninin nə etməsindən asılı olmayaraq, cinayəti etiraf etməklə Klayd həbsxanada keçirəcəyi müddəti azalda bilər.

Nəticə etibarilə sonda Bonni və Klayd hər ikisi cinayəti etiraf edir və hər ikisi həbsxanada 8 il keçirir. Lakin, onlar üçün bu dəhşətli nəticədir. Əgər onların hər ikisi susmuş olsaydı daha yaxşı olardı, onlar qanunsuz silah gəzdirməyə görə 1 il həbsxanada yatacaqdılar. Hər biri öz maraqlarını güddüyündən hər ikisi onlar üçün daha pis olan nəticə əldə edir.

Əməkdaşlıq etməyin nə qədər çətin olduğunu bilmək üçün Bonni və Klaydın polis onları yaxalamazdan əvvəl cinayəti etiraf etməməklə bağlı razılığa gəldiyini təsəvvür edin. Aydındır ki, onlar bu razılaşmaya əməl etmiş olarlarsa, bu onların hər ikisi üçün daha yaxşı olardı. Belə olduqda onların hər biri həbsxanada bir il keçirərdi. Lakin, bu iki cinayətkar yalnız razılığa gəldiyinə görə doğrudan da susacaqmı? Onlar ayrı-aynlıqda dindirildiyindən şəxsi maraq məntiqi üstün gəlir və onları cinayəti etiraf etməyə vadar edir. Fərdi yanaşmada əməkdaşlıq məntiqsiz olduğundan iki cinayətkarın əməkdaşlıq etməsi çətindir.

42. Oliqapoliyalarla bağlı dövlətin antiinhisar siyasəti və bu siyasətlə əlaqədar fikir ayrılıqlarını nümunələr üzərində izah edin.

Fəsil 1-dəki Ekonomiksin On Prinsipindən biri bəzən dövlətin bazar fəaliyyətinin nəticələrini yaxşılaşdıra bilməsidir. Bu prinsip, ümumi məsələ olaraq, oliqopolistik bazarlara birbaşa tətbiq edilə bilər. Bildiyimiz kimi, çox aşağı istehsal və çox yüksək qiymətə səbəb olduğundan oliqopolistlər arasında əməkdaşlıq cəmiyyət nöqteyi-nəzərindən arzu olunan deyil. Resursların paylaşdırılmasını sosial cəhətdən optimal nöqtəyə çatdırmaq üçün səlahiyyətli şəxslər oliqopoliyadakı firmaları əməkdaşlıq etməyə deyil rəqabət aparmağa

vadar etməlidir. Səlahiyyətli şəxslərin bunu necə etdivini nəzərdən keçirək və dövlət siyasətinin bu sahəsində ortaya çıxan ixtilafları araşdıraq.

Ticarətin Məhdudlaşdırılması və Anti-inhisar Qanunları

Siyasət vasitəsilə əməkdaşlığa mane olmağın yollarından biri ümumi qanunlardır. Normal olaraq, müqavilələr bağlamaq hüququ bazar iqtisadiyyatının əsas hissələrindən biridir. Ticarət müəssisələri və təsərrüfatlar müqavilələrdən qarşılıqlı faydalı ticarəti təşkil etmək üçün istifadə edirlər. Bunu edərkən onlar müqavilələrin həyata keçirilməsində məhkəmə sisteminə etibar edirlər. Lakin, əsrlər boyu İngiltərə və Birləşmiş Ştatların hakimləri rəqiblər arasında istehsal həcmini azaltmaq, qiyməti isə qaldırmaq üçün bağlanmış müqavilələrin ictimai rifaha zidd olduğunu hesab etmişlər. Bu səbəbdən onlar belə razılaşmaları həyata keçirilməkdən imtina etmişlər.

1980-ci il Şerman Anti-inhisar Qanunu bu siyasəti sistemləşdirmiş və gücləndirmişdir:

Müxtəlif ştatlar arasında və ya xarici dövlətlərlə istehsal və ya ticarətin məhdudlaşdırılması məqsədi güdən razılaşma, birləşmə və sövdələşmə qanunsuz hesab edilir.... müxtəlif ştatlar arasında və ya xarici ölkələrlə istehsal və ya ticarətin hər hansı hissəsini inhisarlaşdıran və ya inhisarlaşdırmağa çalışan və ya inhisarlaşdırmaq məqsədilə hər hansı şəxs və ya şəxslərlə birləşən və ya sövdələşən hər bir şəxs cinayətdə təqsirli bilinəcək və ittiham edilərək məhkəmənin qərarına əsasən əlli min dollardan çox olmayaraq cərimələnəcək və ya bir ildən artıq olmayaraq bir il müddətinə həbs olunacaq və ya hər iki cəza tətbiq olunacaq.

Şerman Qanunu oliqopolistlər arasındakı razılaşmaları həyata keçirilməyən

müqavilədən cinayətkar sövdələşməyə çevirdi.

1914-cü il Kleyton Qanunu anti-inhisar qanunlarını daha da gücləndirdi. Bu qanuna görə əgər hər hansı şəxs ticarətin qanunsuz məhdudlaşdırılması səbəbindən ziyana məruz qaldığını sübut edə bilərsə, həmin şəxs iddia ilə məhkəməyə müraciət edə bilər və məruz qaldığı ziyanın üç qatını geri qaytara bilər. Bu ziyanın üç qatının qaytarılması ilə bağlı qeyri-adi qayda sövdələşmiş oliqopolistlərə qarşı şəxsi məhkəmə iddialarını stimullaşdırmaq məqsədi daşıyırdı.

Bu gün həm ABŞ Ədliyyə Nazirliyi, həm də siyasi partiyalar anti-inhisar qanunlarının həyata keçirilməsi ilə bağlı məhkəmə işi açmaq səlahiyyətinə malikdir. Fəsil 15-də göstərildiyi kimi, bu qanunlardan hər hansı bir firmanın həddən artıq bazar gücünə malik olmasına səbəb olan birləşmələrin qarşısının alınması üçün istifadə edilir. Bundan əlavə, bu qanunlar oliqopolistlərin onların bazarlarını daha az rəqabətli edəcək şəkildə birgə fəaliyyətinin qarşısını almaq üçün istifadə edilir.

Real Həyatdan Misal

QANUNSUZ TELEFON ZƏNGİ

Oliqopoliyalardakı firmalar istehsalı azaltmaq, qiyməti qaldırmaq və mənfəəti artırmaq məqsədilə gizli sövdələşmələrə girməyə olduqca meylli olurlar. On səkkizinci əsrin böyük iqtisadçısı Adam Smit bazarın belə potensial iflasından xəbərdar idi. Xalqların Sərvətində (The Wealth of Nations) o, yazır: "Eyni ticarət sahəsinin adamları bir-biri ilə nadir hallarda görüşsələr də, danışıqlar cəmiyyətə qarşı sövdələşmə və ya qiymətləri qaldırmaq üçün hər hansı geri çəkilmə ilə bitir."

Smitin dediklərinin müasir misalını görmək üçün 1980-ci illərin əvvəllərində iki aviaşirkət rəhbərlərinin telefon danışığının aşağıda verilmiş hissəsinə nəzər salaq. Telefon zəngi haqqında 24 fevral 1983-cü ildə The New York Times qəzetində məlumat verilmişdir. Robert Krandall American Airlines, Horvard Putnam isə Braniff Airways şirkətinin prezidenti idi.

KRANDALL: Məncə burada oturub bir-birimizdən pul qoparmağa çalışmağımız və heç birimizin pul qazanmamağımız mənasızdır.

PUTNAM: Mənə təklifiniz var?

KRANDALL: Bəli sizə təklifim var. Siz uçuş qiymətlərinizi 20 faiz qaldırın. Səhəri gün mən də qaldıracağam.

PUTNAM: Robert, biz ... KRANDALL: Siz də çox pul qazanacaqsınız, mən də.

PUTNAM: Biz qiyməti müəyyən etmək haqqında danışa bilmərik! KRANDALL: Ah, Hovard. Biz istədiyimiz hər bir şey haqqında danışa bilərik.

Putnam haqlı idi: Şerman Anti-inhisar Qanunu rəqabət aparan şirkətlərin rəhbərlərinə qiymətin təyin edilməsi ilə bağlı hətta danışmağı belə qadağan edirdi. Putnam bu söhbətin lent yazısını Ədliyyə Nazirliyinə verdikdə Ədliyyə Nazirliyi Krandalla qarşı məhkəmə işi başlatdı.

İki il sonra, Krandallın digər aviaşirkətlərin rəsmiləri ilə müqavilələr də daxil olmaqla, biznes fəaliyyətində müxtəlif məhdudiyyətlər qoyulmaqla Krandall və Ədliyyə Nazirliyi arasında razılıq əldə edildi. Ədliyyə Nazirliyinin dediyinə görə razılığın şərtləri "Amerikan və Krandallın rəqibləri ilə avianəqliyyat xidmətlərinin qiymətləri ilə bağlı danışıqlar vasitəsilə, hər hansı marşrut üzrə hava sərnişin nəqliyyatı xidmətində inhisar yaratmaq cəhdlərinin qarşısını

almaqla avianəqliyyat sahəsində rəqabəti qoruyacaq"

Anti-inhisar Siyasəti ilə Bağlı Fikir Ayrılıqları

Uzun müddət anti-inhisar qanunlarının hansı növ fəaliyyəti məhdudlaşdırmalı olması məsələsi ilə bağlı fikir ayrılıqları mövcuddur. Əksər şərhçilər rəqabət aparan firmalar arasında qiymətin təyin edilməsi ilə bağlı razılaşmaların qanunsuz hesab edilməsi ilə razılaşır. Lakin anti-inhisar qanunlarının təsirləri o qədər də nəzərə çarpmayan bəzi işgüzar münasibətlərin qadağan edilməsində istifadə edilmişdir.

Pərakəndə Satış Qiymətlərinin Saxlanılması Mübahisəli işgüzar fəaliyyətə aid misal kimi, həm də vicdanlı ticarət adlanan pərakəndə satış qiymətlərinin saxlanılmasını göstərmək olar. Superduper Electronics-in DVD pleyerləri pərakəndə satış mağazalarına 300 dollara verdiyini təsəvvür edin. Əgər Superduper pərakəndə satıcılardan müştərilər üçün qiyməti 350 dollar müəyyən etməsini tələb edirsə, o halda o, pərakəndə satış qiymətini saxlanılması ilə məşğul olmuş olur. 350 dollardan az qiymət müəyyən edən hər hansı pərakəndə satıcı Superduperlə müqaviləni pozmuş olur.

İlk baxışda pərakəndə satış qiymətinin saxlanılmasının rəqabətə qarşı və bu səbəbdən cəmiyyət üçün zərərli olduğunu düşünmək olar. Kartel üzvləri arasındakı razılaşma kimi bu, pərakəndə satıcıların qiymət üzrə rəqabət aparmasının qarşısını alır. Bu səbəbdən, tez-tez məhkəmələr pərakəndə satış qiymətinin saxlanılmasını anti-inhisar qanunlarının pozulması kimi qəbul etmişdirlər.

Real Həyatdan Misal

MİCROSOFTLA BAĞLI MƏHKƏMƏ İŞİ

Son illərdə ən əhəmiyyətli və ziddiyyətli anti-inhisar işi 1998-ci ildə ABŞ hökuməti tərəfindən "Microsoft" Corporation-a qarşı qaldırılmış məhkəmə işi olmuşdur. Məhkəmə işi dramatikliyi ilə seçilirdi. O, dünyanın ən varlı adamlarından birini (Bill Qeyts) dünyanın ən qüdrətli tənzimləyici orqanına (ABŞ Ədliyyə Nazirliyi) qarşı qoymuşdu. Dövlətin maraqlarını məşhur iqtisadçı (MİT professoru Franklin Fişer), Microsoft-un maraqlarmı isə məşhur iqtisadçı (MİT professoru Riçard Şmalensi) təmsil edirdi. İqtisadiyyatın ən sürətlə inkişaf edən sənaye sahəsində (kompüter proqramları) dünyanın ən çox gəlir gətirən şirkətlərindən birinin (Microsoft) gələcək taleyi həll olunurdu.

Microsoft-la bağlı işdə əsas məsələ yeritmə siyasəti idi - daha dəqiq, Microsoft-a öz İnternet brauzerini Windows əməliyyat sisteminə daxil etməyə icazə verilib-verilməməsi idi. Hökumət Microsoft-un bu iki əmtəəni kompyuter əməliyyat sistemləri bazarındakı gücünü onunla əlaqəli olmayan bazara (İnternet brauzarləri) daxil olmaq üçün genişləndirmək məqsədilə paket şəklində təklif etdiyini iddia edirdi. Hökumətin fikrincə Microsoft-a belə əmtəələri öz əməliyyat sistemlərinə daxil etməyə icazə verilməsi Netscape kimi proqram təminatı sahəsindəki digər şirkətlərin bazara daxil olmasını və yeni əmtəələr təklif etməsini məhdudlaşdıracaq.

Microsoft isə buna, köhnə əmtəələrə yeni xüsusiyyətlərin əlavə edilməsi texnoloji tərəqqinin təbii hissəsi olduğunu göstərməklə cavab verdi. Bu gün maşınlara ayrılıqda satılan maqnitofon və kondisionerlər qoyulur, kameralara işıqlandırıcılar quraşdırılır. Əməliyyat sistemləri ilə də eyni şey baş verir. Zaman keçdikcə Microsoft Windows-a əvvəllər ayrıca əmtəə olan çoxlu xüsusiyyətlər əlavə etmişdir. Bu kompyuterləri daha etibarlı edir və istehlakçılar hissələrin birlikdə işləməsindən əmin olduğundan onlardan istifadəni asanlaşdırır.

Microsoft-un iddia etdiyi kimi İnternet texnologiyasının inteqrasiyası növbəti təbii addım idi.

Fikir ayrılıına səbəb olan məsələ Microsoft-un bazar gücünü artırması ilə bağlı idi. Yeni fərdi kompyuterlərin 80 faizindən çoxunun Microsoft əməliyyat sistemindən istifadə etdiyini qeyd etməklə, hökumət şirkətin əhəmiyyətli inhisar gücünə malik olduğunu və onu genişləndirməyə çalışdığını iddia edirdi. Microsoft isə proqram təminatı bazarının daim dəyişdiyini və Microsoft Windows-un davamlı olaraq Apple Mac və Linux əməliyyat sistemləri kimi rəqibləri tərəfindən rəqabətə cəlb olunduğunu qeyd etməklə cavab verirdi. O, həmçinin, Windows üçün təyin edilmiş qiymətin - təxminən 50 dollar və ya tipik kompyuterin cəmi 3 faizi - onun bazar gücünün sərt şəkildə məhdud olmasmı sübut etdiyini iddia edirdi.

Bir çox inhisara qarşı məhkəmə işlərində olduğu kimi, Microsoft-la bağlı iş də hüquqi bataqlığa çevrildi. 1999-cu ilin noyabr ayında uzun araşdırmadan sonra Hakim Penfild Jackson Microsoft-un böyük inhisar gücünə malik olduğunu və bu gücdən qanunsuz sui-istifadə etdiyini müəyyən etdi. 2000-ci ilin iyun ayında mümkün həll yolları ilə bağlı dinləmələrdən sonra o qərara aldı ki, Microsoft -əməliyyat sistemi satan və tətbiqi proqramları satan iki şirkətə bölünməlidir. Bir il sonra apelyasiya məhkəməsi Ceksonun parçalanma ilə bağlı qərarını ləğv edərək işi yeni hakimə verdi. 2001-ci ilin sentyabr ayında Ədliyyə Nazirliyi artıq şirkətin parçalanmasına nail olmağa çalışmadığını və işin tezliklə həll olunmasını istədiyini elan etdi.

Sonda, 2002-ci ilin noyabr ayında məsələ həll olundu. Microsoft biznes fəaliyyətində bəzi məhdudiyyətləri qəbul etdi. Hökumət brauzerin Windows əməliyyat sisteminin tərkib hissəsi olaraq qalmasını qəbul etdi.

43. Kartelin məzmununu və firmalar kartel yaratdıqda bazarda rəqabət baxımından baş verən dəyişikliyi izah edin.

Kartel — müəyyən bir sahənin bir sıra müəssisələrini birləşdirən kapitalist inhisar birliyi formasıdır. Kartel inhisarın elə bir formasıdır ki, onun iştirakçıları istehsal vasitələri üzərində xüsusi mülkiyyət hüququnu saxlayır, istehsal ve satışı müstəqil həyata keçirirlər. Lakin onlar müəyyen şərtlər üzrə razılığa gəlirlər. Kartel iştirakçılarının hər biri üçün istehsalın həcmi (kvotası), satış qiyməti və satış bazarı üzrə razılığa gəlir. Kvotanı pozan kartelin kassasına cərimə ödəyir.

Kartelin işləməsi üçün bir sıra şərtlər mövcud olmalıdır. Birincisi, kartelin məhsulu nun tələbi qeyri-elastik olmalıdır. Əgər məhsulun bir çox əvəzləyicisi mövcuddursa, kartelin qiymət artımı alıcıların digər əvəzləyicilərə keçməklə özünümüdafiəsinə səbəb ola bilər. İkincisi, kartelin üzvləri oyunu qaydalara uyğun oynamalıdırlar. Əgər kartel qiymətləri məhsul buraxılışını məhdudlaşdırmaqla tutub saxlayırsa, üzvlərin buraxılışı artırmaqla aldatmağına böyük stimul yaranır. Ranqların pozulması müvəqqəti olaraq böyük mənfəət mənasına gələ bilər. Kartelə üzv olmayanların bazara girişi də çətin olmalıdır. Bir kartelin müxtəlif üzlərinin kartel üzrə əməkdaşlıq etmək əvəzinə "aldatmağa" istiqamətlənmiş addımları, bazardakı firmaların ölçülü paylanmasının rolunu vurğulayır. Bir böyük firma və nisbətən yüksək qiymətləri müəyyən etməyə razılaşan kiçik

.Kartelin məzmununu və firmalar kartel yaratdıqda və firmalar kartel

yaratdıqda bazarda rəqabət baxımından baş verən dəyişikliyi izah edin.

firmalar qrupunun olduğu bazarı düşünün. Hər bir firma üçün qiymət istehsalın marjinal xərcindən böyük olacaq. Beləliklə, daha çox sataraq bazar payı əldə etmək cəlbedicidir. Digər tərəfdən, əgər hər bir firma bazar payı əldə etmək üçün qiymətləri endirərsə, kartel dağılacaq. Bazardakı kiçik oyunçular üçün əlavə bazar payının cəlbediciliyinə qarşı müqavimət göstərmək çətindir,

halbuki bazardakı aparıcı firmaların kartel dağıldığı halda itirəcəyi çox şey və qazanmağa daha az əlavə bazar payı var. Əksər kartellərdə, qiyməti kartel qiymətlərindən aşağı təyin etməyə başlayan kiçik firmalardır.

Kartellərin daha çox formalaşması bazarın daha da inhisarçılığa məruz qalmasına səbəb olur.

44. Oliqopolik bazarda tarazlıq anlayışını izah edin və Neş tarazlığının qısaca şərhini verin.

hallarda bu mümkün olmur. Bu fəsildə müzakirə olunduğu kimi, dövlət siyasəti olaraq, oliqopolistlər arasındakı açıq razılaşmalar anti-inhisar qanunları ilə qadağan olunur. Bundan əlavə, kartel üzvləri arasında bazardakı mənfəətin bölüşdürülməsi ilə bağlı ziddiyyətlər onlar arasında razılaşmanı qeyri-mümkün edir. Bu səbəbdən Cek və Cilin ayrı-ayrılıqda nə qədər su istehsal etməklə bağlı qərar verdiyi halda nə baş verdiyini öyrənək.

İlk olaraq, inhisarçı səviyyədə məhsul buraxılışı onların birgə mənfəətini maksimallaşdırdığından, Cek və Cilin təklikdə bu məhsul buraxılışına nail olacağını gözləmək olar. Lakin, məcburi razılaşma olmadığı halda, inhisarçı səviyyədə məhsul buraxılışına nail olunması inandırıcı görünmür. Nə üçün belə olduğunu görmək üçün Cekin Cilin yalnız 30 qallon (inhisar həcminin yarısı) istehsal edəcəyini gözlədiyini təsəvvür edin. Bu halda Cek düşünəcək:

"Mən də 30 qallon istehsal edə bilərəm. Bu halda ümumilikdə 60 qallon su bir qallonu 60 dollar qiymətində satılacaq. Mənim mənfəətim 1 800 dollar (30 qallon, bir qallonu 60 dollar) olacaq. Alternativ olaraq, 40 qallon istehsal edə bilərəm. Bu halda cəmi 70 qallon su bir qallonu 50 dollar qiymətinə satılacaq. Mənfəətim 2 000 dollar (40 qallon, bir qallonu 50 dollar) olacaq. Hətta bazarda mənfəət azalsa da mənim mənfəətim daha çox olacaq, çünki daha böyük bazar payına malik olacağam."

Neş tarazlığı:

Bir-biri ilə qarşılıqlı

əlaqədə olan iqtisadi

subyektlərin hər birinin

bütün digər subyektləri

seçdiyi strategiyanı nəzərə

almaqla ən yaxşı strategiyanı

seçdiyi situasiya

Yuxarıda deyilənləri ümumiləşdirərək qeyd etmək olar ki, oliqopoliyadakı firmalar mənfəəti maksimallaşdırmaq üçün ayrı-ayrılıqda istehsalı seçdikdə onlar inhisarda olduğundan daha çox, rəqabətdə olduğundan isa daha az məhsul istehsal edirlər. Oliqopololiya qiyməti inhisar qiymətindən daha aşağı, rəqabət qiymətindən (marjinal maya dəyərinə bərabər olan) isə daha yüksək olur

45. Oliqapolik bazardakı istehsal həcmi və qiymət ilə rəqabətli bazardakı istehsal həcmi və qiymət arasındakı müqayisəli təhlil edin

46. İnhisarçı rəqabət bazardakı firmaların əlavə istehsal imkanlarını və qiymətlə marjinal xərclər (MC) arasindakı əlaqələrinin məzmununu qrafiklərdən istifadə etməklə izah .

47. İnhisarçı rəqabət bazarının inhisar ilə oxşar və fərqli cəhətlərini izah edin.

48. İnhisarçı rəqabət bazarında mənfəət əldə edən firmanın qrafik təsvirini göstərin. Bazara yeni firma daxil olduqda, bunun əvvəlcədən bazarda olan firmaya necə təsir göstərəcəyini qrafik üzərində izah edin.

49. İnhisarçı rəqabət bazarının cəmiyyətin rifah halına təsirini izah edin

50. İnhisarçı rəqabətli bazardakı firmanın mükəmməl rəqabətli bazardakı firma ilə müqayisəsini qrafik təsvirdən istifadə etməklə izah edin.

51. İnhisarçı rəqabətli bazardakı firmaların uzunmüddətli dövrdə fəaliyyətinin mahiyyətini qrafik əsasında izah edin.

52. İnhisarçı rəqabət bazarının məzmununu və əsas xüsusiyyətlərini izah edin.

53. İnhisarçı rəqabətli bazarda reklam və əmtəə nişanından istifadə olunmasının istehsalçıya və istehlakçıya təsirini nümunələr əsasında izah edin

54. İnhisarçı rəqabət bazarında uzunmüddətli tarazlığı əks etdirən qrafiki çəkin. Qiymətin orta məcmu xərclər (ATC) və marjinal xərclərlə (MC) necə əlaqəli olduğunu izah edin.

55. İnhisarçı rəqabətli bazardakı firmaların qısamüddətli dövrdə fəaliyyətinin mahiyyətini qrafik əsasında izah edin.

56. Bazarın iflasının səbəblərindən biri kimi “kənar təsirlərin” mahiyyətini izah edin və kənar təsirlərdən olan mənfi və müsbət təsirləri nümunə göstərməklə və qrafik əsasında fikrinizi əsaslandırın.

Kənar təsir o zaman meydana çıxır ki. hər hansı bir şəxs hər hansı bir fəaliyyət növü ilə məşğul olarkən ətrafdakıların rifahına təsir edərsə və bu təsirə görə heç kim kompensasiya ödəməzsə və ya almazsa.

Əgər ətrafdakılara olan təsir müsbətdirsə, buna müsbət kənar təsir deyilir.

Əgər ətrafdakılara olan təsir mənfidirsə, buna mənfi kənar təsir deyilir.

Mənfi Kənar Təsirlər

Avtomobillərdən havaya buraxılan qaz

Siqaret tüstüsü

Hürən itlər (ev heyvanları)

Yaşayış binalarında uca səsli stereo texnologiyalar

Mənfi Kənar Təsirlər

Avtomobillərdən havaya buraxılan qaz

Siqaret tüstüsü

Hürən itlər (ev heyvanları)

Yaşayış binalarında uca səsli stereo texnologiyalar

Mənfi kənar təsirlər bazarların sosial cəhətdən arzu olunan miqdardan daha çox istehsal etməsinə səbəb olur.
Müsbət kənar təsirlər bazarların sosial cəhətdən arzu olunan miqdardan daha az istehsal etməsinə səbəb olur.
Kənar təsirin mövcud olduğu halda, cəmiyyətin bazar nəticələrinə olan marağı bazarda iştirak edən alıcı və satıcıların rifahından kənara çıxır və maraqları dolayı yolla təsirə məruz qalan ətrafdakıların da rifahını əhatə edir. Alıcılar və satıcılar tələb və təkliflərini müəyyən edərkən öz fəaliyyətlərinin kənar təsirləri ilə maraqlanmadıqları üçün, kənar təsirlərin mövcud olduğu bazardakı tarazlıq səmərəli olmur. Yəni, tarazlıq ümumilikdə cəmiyyətin əldə etdiyi faydanı maksumallaşdırmır. Məsələn, dioksinin ətraf mühitə atılması mənfi kənar təsirdir. Öz maraqlarını güdən kağız istehsalçıları, yaratdıqları çirklənmənin təsirlərini tam olaraq nəzərə almırlar və buna görə də, dövlət hər hansı bir şəkildə onları bu işdən çəkindirməzsə, onlar həddindən artıq çirklənməyə səbəb olacaqlar.

Kənar təsirlər çox müxtəlif olduğu kimi, onların nəticəsində ortaya çıxan bazar iflasına cavab verməyə çalışan siyasi tədbirlərin də çox müxtəlif növləri vardır. Aşağıda bunların nümunələri göstərilir:

Avtomobillərdən havaya buraxılan qaz mənfi kənar təsirdir, çünki ətrafdakı insanlar yaranan tüstü ilə nəfəs almalıdırlar. Kənar təsir mövcud olduğu üçün,

avtomobillər həddən artıq çirklənməyə səbəb olurlar. Federal hökumət, bu problemi həll etmək üçün, avtomobillərin emissiya standartlarını müəyyən edir. Eyni zamanda, hökumət benzinin üzərinə vergi qoymaqla avtomobil sürülməsini azaldır.

Təmir olunmuş tarixi binaların müsbət kənar təsiri var, çünki onların yanından keçən insanlar gözəllikdən həzz ala və yeni tarixi biliklər əldə edə bilərlər. Bu evlərin sahibləri təmirdən yaranan bütün faydaları əldə etmirlər və buna görə də çox vaxt belə köhnə binaları uçururlar. Bir çox yerli hökumətlər bu problemin qarşısını almaq üçün tarixi binaların uçurulmasını tənzimləyirlər və bu binaları təmir edənlərə vergi güzəştləri təqdim edirlər..

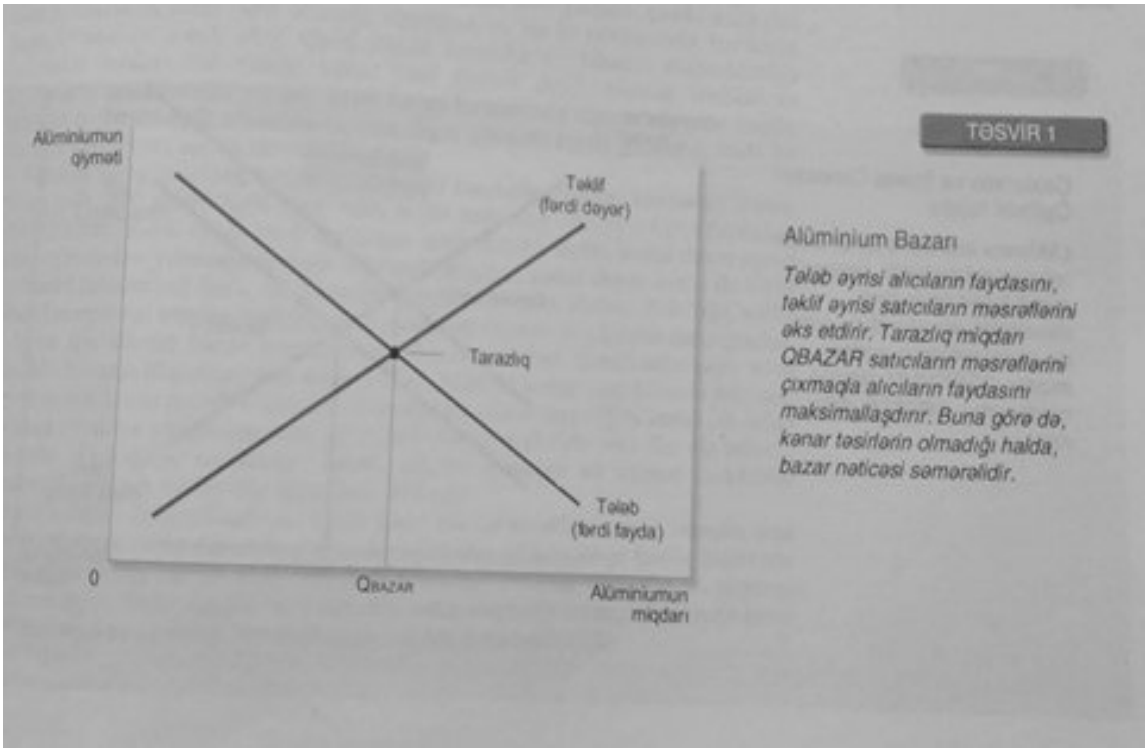
Hürən itlər mənfi kənar təsir yaradır, çünki qonşuluqda yaşayanlar bu səsdən narahat olurlar. İtlərin sahibləri bu səsin bütün xərclərini çəkmədikləri üçün, itlərinin hürməsinin qarşısrını almaq üçün az tədbir görürlər. Yerli hökumət bu problemi həll etmək üçün "sakitliyin pozulmasını" qeyri qanuni edə bilər.

Yeni texnologiyaların araşdınlmasının müsbət kənar təsiri vardır, çünki bu digər insanların istifadə edə biləcəkləri bilik yaradır. İxtiraçılar öz ixtiralarının bütün faydalarını əldə etmədikləri üçün, onlar araşdırmalara çox az resurs sərf edirlər. Federal hökumət bu problemi qismən həll etmək üçün patent sistemi tətbiq edir. Bu sistem ixtiraçılara öz ixtiralarını istifadə etmək üçün müəyyən müddət ərzində eksklüziv hüquq verir.

Yuxarıdakı halların hər birində, hər hansı bir qərar verən öz hərəkətlərinin kənar təsirlərini diqqətə almır. Dövlət isə buna cavab olaraq, onun hərəkətlərinə təsir etməyə çalışmaqla ətrafdakıların maraqlarını qoruyur.

Beləliklə, kənar təsir - Bir şəxsin hərəkətlərinin ətrafdakıların rifahına

kompensasiya olunmamuş təsiridir.

"Mən ancaq deyə bilərəm ki, əgər aparıcı istehsalatçı olmaq həm də aparıcı çirkləndirici deməkdirsə, qoy belə də olsun."

Gəlin təsəvvür edək ki, alüminium zavodları ətraf mühiti çirkləndirirlər: istehsal olunan hər bir alüminium vahidi müqabilində havaya müəyyən miqdarda tüstü buraxılır. Tüstü, hava ilə nəfəs alanların sağlamlığı üçün risk yaratdığından mənfi kənar təsirdir. Bu kənar təsir bazar fəaliyyətinin nəticəsinin səmərəliliyinə necə təsir edir?

Kənar təsir ucbatından alüminiumu istehsal etmək cəmiyyətə alüminium istehsalçılarından daha baha başa gəlir.

Hər bir istehsal olunan alüminium vahidinin sosial dəyəri alüminium

istehsalçılarının fərdi məsrəfləri ilə havanın çirkləndirilməsi nəticəsində mənfi təsirə məruz qalan ətrafdakıların məsrəflərindən ibarətdir.

Təsvir 2-də alüminium istehsalının sosial dəyəri göstərilir. Sosial dəyər əyrisi təklif əyrisinden yuxarıdadır, çünki o, alüminium istehsalçıları tərəfindən cəmiyyətin üzərinə qoyulan kənar məsrəfləri də hesaba alır. Bu iki təklif əyrisi arasındakı fərq çirklənmənin məsrəflərini əks etdirir.

Hansı miqdarda alüminium istehsal olunmalıdır? Bu suala cavab vermək üçün, biz yenə də xeyirxah ictimai planlaşdırıcının nə edəcəyini nəzərə almalıyıq. Planlaşdırıcı bazardan əldə olunan məcmu izafi faydanı - alüminium istehlakçılarının faydası ilə alüminium istehsalının məsrəflərinin fərqini - maksimallaşdırmaq istəyir. Lakin, planlaşdırıcı alüminium istehsalının sosial dəyərinə çirklənmənin kənar məsrəflərinin də daxil olduğunu başa düşür.

Planlaşdırıcı alüminium istehsalının səviyyəsini tələb əyrisinin sosial dəyər əyrisini kəsdiyi nöqtədə müəyyən edərdi. Bu kəsişmə ümumi cəmiyyət nöqteyi-nəzərindən alüminiumun optimal miqdarını müəyyən edir. Bundan aşağı istehsal səviyyəsində alüminium üçün istehlakçıların faydası (tələb əyrisinin hündürlüyü ilə ölçülür), alüminium istehsalının sosial dəyərindən (sosial dəyər əyrisinin hündürlüyü ilə ölçülür) artıqdır. Əlavə alüminium istehsalının sosial dəyəri onun istehlakçılar üçün faydasından artıq olduğundan planlaşdırıcı bu səviyyədən artıq istehsal etmir

57. Kənar təsirin həllinə yönəlmiş dövlətin birbaşa tənzimləmə və bazar yönümlü siyasət tədbirlərinin mahiyyətini izah edin.

Bəzən fərdi həll yolu uğursuzluqla nəticələnir, çünki

sövdələşmə xərcləri çox yüksək olduğundan maraqlı tərəflər razılığa gələ

bilmir. Kənar təsirlər bazarın səmərəsiz nəticə əldə etməsinə səbəb olduğu hallarda, dövlət iki müxtəlif formada hərəkət edə

bilər . . .

1. Əmr və nəzarət siyasətləri.

2. Bazar yönümlü siyasətlər

1. Əmr və Nəzarət Siyasətləri
Əsasən tənzimləmə formasında həyata keçirilir:
1.Bəzi davranışları qadağan edir.
2. Bəzi davranışları məcburi edir.
Misallar:
Bütün tələbələrin peyvənd edilməsi haqqında tələblər.
Ətraf Mühitin Qorunması Agentliyi (EPA) zavodun buraxa biləcəyi maksimum çirklənmə həcmini müəyyən edir.

2. Bazar Yönümlü Siyasətlər
Dövlət vergi və subsidiyalardan istifadə edərək fərdi stimulları sosial səmərəliliklə tarazlaşdıra bilər.
Piqo vergisi mənfi kənar təsirin nəticəsini düzəltmək üçün tətbiq olunan vergidir.Tənzimləmə və Piqo Vergilərinə aid nümunələr :
Əgər EPA hər hansı bir zavodun fəaliyyəti nəticəsində yaranan çirklənmənin həcmini azaltmağı qərara alırsa, EPA aşağıdakı addımları ata bilər...
Zavoddan çirklənmə həcmini müəyyən miqdara qədər azaltmağı tələb edə bilər (tənzimləmə).
Hər bir ton tullantıya görə vergi qoya bilər (Piqo vergisi).

Bazar Yönümlü Siyasətlər
Alınıb satıla bilən çirkləndirmə icazələri könüllü olaraq çirkləndirmə hüququnun bir müəssisədən digərinə keçirilməsinə icazə verir.
İcazələrin alınıb-satıldığı bazar inkişaf edəcək.
Çirkləndirməni az məsrəflər hesabına azalda bilən firmalar əllərində olan icazələri çirkləndirməni çox böyük məsrəflər hesabına azalda bilən firmalara satmağı üstün tuta bilərlər.

Kənar təsirlər bazarın səmərəsiz nəticə əldə etməsinə səbəb olduğu hallarda, dövlət iki müxtəlif formada hərəkət edə bilər. Əmr və nəzarət siyasətləri

birbaşa davranışların dəyişdirilməsinə yönəldilmişdir. Bazar yönümlü siyasətlər isə fərdi qərar verənlərə problemi həll etmək üçün stimul verir.

Tənzimləmə

Dövlət bəzi davranışları məcburi və ya qadağan etməklə kənar təsir problemini həll edə bilər. Məsələn, zəhərli kimyəvi maddələri su təchizatı sisteminə tullamaq cinayətdir. Bu halda, cəmiyyətin kənar məsrəfləri, çirkləndiricinin faydasından qat-qat çoxdur. Buna görə də, dövlət əmr və nəzarət siyasəti vasitəsi ilə bu fəaliyyəti tam qadağan edir.

Çirklənmənin digər bir çox növlərində isə, məsələ bu qədər də sadə deyil. Bəzi ətraf mühit tərəfdarlarının elan etdikləri məqsədlərinin əksinə olaraq, çirkləndirməni tam olaraq qadağan etmək qeyri-mümkündür. Məsələn, bütün nəqliyyat növləri - hətta atlar da - müəyyən arzu olunmayan çirkləndirici əlavə məhsul istehsal edir. Lakin bütün nəqliyyat növlərinin dövlət tərəfindən qadağan edilməsi mənasız olardı. Beləliklə, çirklənməni tam olaraq aradan qaldırmaq yerinə, cəmiyyət fayda və zərərləri qiymətləndirərək hansı növ və hansı miqdarda çirklənməyə icazə verilməsinə qərar verməlidir. Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Ətraf Mühitin Qorunması Agentliyi (Environmental Protection Agency - EPA) ətraf mühiti qorumaq məqsədi ilə tənzimləyici qaydaların hazırlanması və tətbiq olunması ilə məşğul olan dövlət orqanıdır.

Ətraf mühitin qorunmasının tənzimlənməsi müxtəlif formalarda ola bilər. Bəzən EPA zavodun buraxa biləcəyi maksimum çirklənmə həcmini müəyyən edir. Digər hallarda, EPA çirklənməni azaltmaq üçün firmalardan müəyyən texnologiyanı qəbul etmələrini tələb edir. Ümumiyyətlə, yaxşı qaydalar çıxartmaq üçün, dövlət orqanları hər bir sənaye sahəsi və onların istifadə edə

biləcəyi alternativ texnologiyalar haqqında ətraflı məlumata sahib olmalıdır. Çox vaxt dövlət orqanları üçün bu cür informasiyanı əldə etmək çətindir.

58.Dövlət müdaxiləsi olmadan kənar təsir probleminin həlli yollarını izah edin.

Kənar Təsirlərin Daxililəşdirilməsi:

1. Subsidiya

Müsbət kənar təsirləri daxililəşdirməyə cəhd etmək üçün ilkin vasitə kimi istifadə edilir.
2. Sənaye Siyasəti
Dövlətin texnologiyaları inkişaf etdirən və genişləndirən sənaye sahələrini dəstəkləmək məqsədilə iqtisadiyyata müdaxilə etməsi
Patent qanunları ixtiraçılara (və ya müəssisələrə) öz kəşflərini müəyyən müddət üçün eksklüziv olaraq istifadə etmək hüququ verməklə onların hüquqlarını qoruyur.
Bu zaman patent kənar təsiri daxililəşdirir.
KƏNAR TƏSİRLƏRİN FƏRDİ HƏLL YOLLARI:
1. Əxlaq normaları və sosial sanksiyalar
2. Xeyriyyəçi təşkilatlar
3. Müxtəlif növ fəaliyyət sahələrinin birləşdirilməsi
Kənar təsirlər problemini həll etmək üçün heç də hər zaman dövlətin müdaxiləsinə ehtiyac yoxdur.
Koas teoreminə görə əgər fərdi tərəflər sərvətlərin bölüşdürülməsi ilə bağlı sövdələşərkən heç bir xərc çəkməsələr, bu zaman fərdi bazar hər zaman kənar təsir problemini həll edə bilər.
Sövdələşmə xərcləri sövdələşməni razılaşarkən və həyata keçirərkən tərəflərin çəkdikləri xərclər.

59.Piqo vergiləri nədir? Nə üçün iqtisadçılar, ətraf mühitin qorunması üçün Piqo vergilərini tənzimləmədən daha üstün tuturlar? İzah edin

Piqo vergisi mənfi kənar təsirin nəticəsini düzəltmək üçün tətbiq olunan vergidir.

Kənar təsirə cavab olaraq, davranışların tənzimlənməsi yerinə, dövlət bazar

yönümlü siyasi tədbirlər həyata keçirməklə, fərdi stimulları sosial səmərəliliklə tarazlaşdıra bilər. Məsələn, biz əvvəl gördüyümüz kimi, dövlət mənfi kənar təsiri olan sahələrə vergi tətbiq edərək, müsbət kənar təsiri olan fəaliyyət növlərinə isə subsidiya verərək kənar təsirləri daxililəşdirə bilər. Mənfi kənar təsirlərin nəticələrini düzəltmək üçün qəbul olunan vergilər Piqo vergiləri adlanır. Bu vergilərin ilkin tərəfdarı iqtisadçı Artur Piqo (1877-1959) olmuşdur.

Adətən iqtisadçılar çirklənmə problemini həll etmək üçün tənzimləmə yerinə vergiləri üstün tuturlar, çünki vergilər cəmiyyət üçün daha az məsrəflərlə çirklənməni azalda bilər. Bunu başa düşmək üçün bir misala baxaq.

Təsəvvür edin ki, iki zavod - kağız fabriki və polad zavodu - hər ikisi çaya ildə 500 ton çirk axıdır. Ətraf Mühitin Qorunması Agentliyi (EPA) qərara alır ki, bu Piqo vergisi çirklənmənin həcmi azalmalıdır. İki həll yolu nəzərdən keçirilir: nənfi kənar təsirin nəticəsinidüzəltmək üçün tətbiq olunanTənzimləmə:

EPA hər bir zavoda çirklənmə həcmini ildə 300 ton tullantıya qədər azaltmağı tələb edə bilər.

Piqo vergisi: EPA hər bir ton tullantıya görə 50 000 dollar vergi qoya bilər.Tənzimləmə tələb olunan çirklənmənin həcmini diktə etdiyi halda, vergi isə zavod sahiblərinə çirklənməni azaltmaq üçün iqtisadi stimul verir. Sizcə hansı həll yolu daha yaxşıdır?

İqtisadçıların əksəriyyəti vergini üstün tutardı. Onlar birinci olaraq göstərərdilər ki, çirklənmənin azaldılmasında vergi tənzimləmə ilə eyni dərəcədə təsirlidir. EPA vergini müvafiq səviyyədə tutmaqla çirklənməni istədiyi qədər azalda bilər. Daha yüksək vergi çirklənmənin daha çox azalmasına gətirib çıxarır. Həqiqətən də, vergi çox yüksək olarsa, zavodlar tamamilə

bağlanar və çirklənmə sıfıra qədər azalar.

İqtisadçıların vergini üstün tutmalarının səbəbi onun çirklənməni daha səmərəli yolla azaltmasıdır. Tənzimləyici qaydalar hər bir zavodun çirklənməni eyni dərəcədə azaltmasmı tələb edir, lakin bu heç də suyun təmizlənməsinin ən ucuz yolu deyil. Kağız fabrikinin çirklənməni polad zavoduna nisbətən daha az xərclə azalda bilməsi mümkündür. Bu belədirsə, kağız fabriki vergi ödəməmək üçün çirklənməni daha çox azaldacaqdır. Polad zavodu isə çirklənməni daha az azaldacaq və daha çox vergi ödəyəcəkdir.

Mahiyyətcə, Piqo vergisi çirkləndirmək hüququnun qiymətini müəyyən edir. Bazarlar əmtəələri onları daha çox qiymətləndirən alıcılar arasında bölüşdürdüyü kimi, Piqo vergisi çirkləndirmə hüququnu elə zavodlara verir ki, onlar üçün çirklənməni azaltmaq məsrəfləri ən yüksək olsun. EPA-nın hansı çirklənmə səviyyəsi seçməsindən asılı olmayaraq, o, vergi vasitəsi ilə bu məqsədə ən aşağı ümumi məsrəflər hesabına nail ola bilər.

İqtisadçılar Piqo vergilərinin ətraf mühit üçün daha çox faydalı olduğunu da iddia edirlər. Əmr və nəzarət siyasəti həyata keçirən tənzimləmə nəticəsində, zavodların çirklənməni tələb olunan 300 ton həcmindən daha aşağı salmaları üçün heç bir səbəb olmur. Bunun əksinə olaraq, vergi, zavodların daha təmiz texnologiyalar işləyib hazırlaması üçün stimul yaradır, çünki daha təmiz texnologiya zavodların ödəməli olduğu vergiləri azaldacaqdır.

Piqo vergisi digər vergilərdən fərqlənir. Fəsil 8-də müzakirə etdiyimiz kimi, bir çox vergilər stimulları dəyişdirir və sərvətlərin bölüşdürülməsini sosial cəhətdən optimal nöqtədən uzaqlaşdırır. Vergi nəticəsində iqtisadi rifahın, yəni istehlakçı və istehsalçının izafi faydalarının azalması dövlət tərəfindən toplanan

vergi gəlirlərindən artıq olur və bu itirilmiş iqtisadi səmərəyə səbəb olur. Bunun əksinə olaraq, kənar təsirlərin mövcud olduğu halda, cəmiyyət eyni zamanda ətrafdakıların iqtisadi rifahı haqqında düşünür. Piqo vergiləri stimulları kənar təsirlərin mövcudluğunu nəzərə alacaq şəkildə dəyişdirir və bununla da sərvətlərin bölüşdürülməsini sosial cəhətdən optimala yaxınlaşdırır. Beləliklə, Piqo vergiləri dövlət üçün gəlir gətirməklə yanaşı, həm də iqtisadi səmərəliliyi artırır.

60. Kənar təsir probleminin səmərəli həllinin Kouz teoremini nümunə əsasında izah edin.

Koas teoreminə görə əgər fərdi tərəflər sərvətlərin bölüşdürülməsi ilə bağlı sövdələşərkən heç bir xərc çəkməsələr, bu zaman fərdi bazar hər zaman kənar təsir problemini həll edə bilər.
Koas teoreminə görə fərdi iqtisadi tərəflər öz aralarında kənar təsir problemini həll edə bilərlər. Hüquqların ilkin bölüşdürülməsindən asılı olmayaraq, maraqlı tərəflər hər zaman hər kəs üçiin faydalı olan nəticəni əldə edən razılaşmaya gələ bilərlər və bu nəticə səmərəli olacaqdır
.
Kənar təsirlərin həll edilməsində fərdi bazarlar nə qədər effektivdir? İqtisadçı Ronald Koasın adı ilə adlandırılan məşhur Koas teoremi, bunun bəzi hallarda çox effektiv olduğunu təklif edir. Koas teoreminə görə, əgər fərdi tərəflər sərvətlərin bölüşdürülməsi ilə bağlı sövdələşərkən heç bir xərc çəkməsələr, bu zaman fərdi bazar hər zaman kənar təsir problemini həll edə bilər və sərvətləri səmərəli şəkildə bölüşdürə bilərik.

Koas teoreminin necə işlədiyini görmək üçün, bir nümunəyə baxaq. Təsəvvür edin ki, Diq adlı oğlanın Spot adlı iti var. Bu it tez-tez hürür və Diqin qonşusu Ceyni narahat edir. Diq itə sahib olmaqdan faydalanır, lakin itin Ceynə mənfi kənar təsiri var. Diq Spotu satmalıdır yoxsa Ceyn Spotun hürməsinə görə

yuxusuz gecələr keçirməlidir?

Əvvəlcə hansı nəticənin sosial cəhətdən səmərəli olduğunu düşünün. İctimai planlaşdırıcı iki alternativi nəzərdən keçirərək, Diqin itə sahib olmasından əldə etdiyi fayda ilə Ceynin itin hürməsindən çəkdiyi zərəri müqayisə edəcəkdir. Əgər fayda zərərdən çoxdursa, Diq iti saxlamalıdır və Ceyn bu vəziyyətə dözməlidır. Lakin əgər zərər faydadan çoxdursa, onda Diq iti satmalıdır.

Koas teoreminə görə, fərdi bazar özü özlüyündə səmərəli nəticə əldə edəcəkdir. Bəs necə? Ceyn Diqə pul təklif edərək iti satmasını istəyəcəkdir. Əgər Ceynin təklif etdiyi məbləğ Diqin iti saxlamaqdan əldə etdiyi faydadan çoxdursa, onda Diq təklifi qəbul edəcəkdir.

Qiymətlə bağlı sövdələşməklə, Diq və Ceyn hər zaman səmərəli nəticə əldə edə bilərlər. Məsələn, təsəvvür edin ki, Diqin əldə etdiyi fayda 500 dollar məbləğində və Ceynin itin hürməsindən çəkdiyi zərər 800 dollar məbləğində ölçülür. Bu halda Ceyn Diqə 600 dollar təklif edərək iti satmasını istəyəcəkdir və Diq sevinərək bu təklifi qəbul edəcəkdir. Hər iki tərəf əvvəlkinə nisbətən daha çox fayda əldə edir və səmərəli nəticə əldə olunmuş olur.

Əlbəttə, belə ola bilər ki, Ceyn Diqin qəbul edə biləcəyi məbləği təklif etmək istəməz. Məsələn, Diqin əldə etdiyi faydanın 1 000 dollar məbləğində, Ceynin zərərinin isə 800 məbləğində ölçüldüyünü təsəvvür edin. Bu halda, Diq 1 000 dollardan aşağı heç bir məbləği qəbul etməyəcək. Ceyn isə 800 dollardan yuxarı heç bir məbləği təklif etməyəcəkdir. Bu səbəbdən, nəticədə Diq iti satmayacaqdır. Lakin, bu fayda və zərərləri nəzərə aldıqda, əldə olunan nəticə səmərəlidir.

Buraya qədər biz Diqin hürən it saxlamaq hüququ olduğunu qəbul etmişdik.

Digər sözlərlə, biz qəbul etmişdik ki, Ceyn ona kifayət qədər pul təklif etmədiyitəqdirdə, Diq Spotu saxlaya bilər. Digər tərəfdən, əgər Ceynin sakitlik və rahatlıq içərisində yaşamaq hüququ olsa idi, nəticə necə dəyişərdi?

Koas teoreminə görə, hüquqların ilkin bölüşdürülməsi, bazarın səmərəli nəticə əldə etmə qabiliyyətinə təsir etmir. Məsələn, təsəvvür edin ki, Ceyn hüquqi yolla Diqin iti satmasına nail oldu. Bu hüquq Ceynin xeyrinə işləsə də, nəticə dəyişməyəcəkdir. Bu halda, Diq Ceynə pul təklif etməklə iti saxlaya bilər. Əgər iti saxlamağın Diq üçün faydası, itin hürməsinin Ceyn üçün zərərindən çoxdursa, Diq və Ceyn sövdələşərək Diqin iti saxlaması ilə bağlı razılaşa bilərlər.

Diq və Ceynin hüquqların ilkin olaraq necə bölüşdürülməsindən asılı olmayaraq səmərəli nəticə əldə edə bilmələrinə baxmayaraq, hüquqların ilkin bölünməsi mənasız deyil: bu iqtisadi rifahın bölünməsini müəyyən edir. Diqin hürən it saxlamaq hüququ və ya Ceynin sakit və rahat yaşamaq hüququnun olması kimin sövdələşmədə son sözü deməsini müəyyən edir. Lakin, hər iki halda, tərəflər sövdələşərək kənar təsir problemini həll edə bilərlər. Diq iti yalmz faydanın zərərdən çox olduğu halda saxlayacaqdır.

61. “ İstehlakı qadağan edilə bilən” əmtəə və “istifadə edildikcə tükənən” əmtəə dedikdə nə nəzərdə tutulur? Pizza istehlakı qadağan edilə bilən əmtəədirmi? Bəs pizza istifadə edildikcə tükənəndirmi?

1. İstehlakı qadağan edilə bilən əmtəə belə əmtəələrin hər hansı şəxs tərəfindən istehlakının qarşısı alına bilər

2. İstehlak edildikcə tükənən əmtəə bir şəxsin əmtəəni istehlak etməsi digərlərinin həmin əmtəədən istehlak imkanlarını məhdudlaşdırır.

İqtisadiyyatda mövcud olan müxtəlif əmtəələri nəzərdən keçirərkən onları 2 xüsusiyyətinə görə qruplaşdırmaq məqsədəuyğundur:

1. Əmtəənin istifadəsi qadağan edilə biləndirmi?
2. Əmtəə tükənəndirmi?

ƏMTƏƏLƏRİN MÜXTƏLİF NÖVLƏRİ:

1. Özəl Əmtəələr

İstehlakı qadağan edilə bilən və istifadə etdikcə tükənəndir

2. İctimai Əmtəələr

istehlakı məhdudlaşdırıla bilməyən və istehlak edildikcə tükənməyən əmtəələrdir.

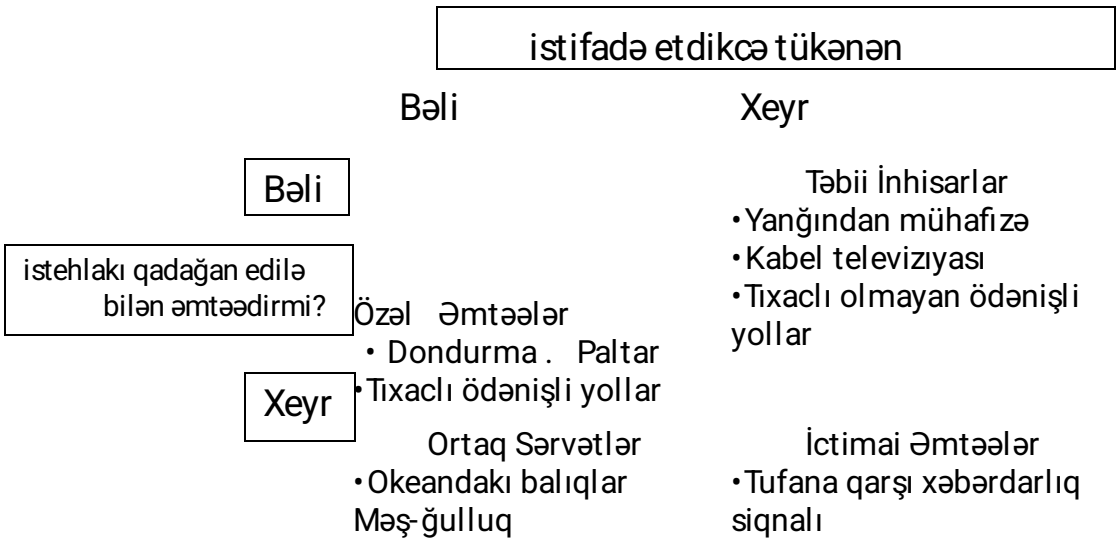
3. Ortaq Sərvətlər

İstifadə etdikcə tükənəndir, lakin istehlakı qadağan edilə bilən deyil.

4. Təbii İnhisarlar

İstehlakı qadağan edilə biləndir, lakin istifadə etdikcə tükənən deyil

Əmtəələrin Dörd Növü
Əmtəələr iki xüsusiyyətlərinə görə dörd qrupa ayrıla bilərlər: (1) Əmtəənin istehlakı qadağan edilə biləndirmi? Yəni, insanların həmin əmtəədən istifadə etmələrinə mane olmaq olarmı? (2) Əmtəə istehlak edildikcə tükənəndirmi? Yəni, bir şəxsin əmtəədən istifadə etməsi digər insanların həmin əmtəədən istifadə imkanlarını azaldırmı? Bu diaqramda dörd kateqoriyadan hər birinə aid misallar verilib.

- Tıxaclı ödənişsiz yollar
- Milli müdafiə
- Tıxaclı olmayan ödənışsiz yöllar

62. Ortaq sərvətlərin tərifini deyin və ona aid misal göstərin. Dövlət müdaxiləsi olmadıqda insanlar ortaq sərvətlərdən ifrat dərəcədə və ya çox az miqdarda istifadə edəcəklər? Nə üçün?

Ortaq Sərvətlər
İstifadə etdikcə tükənəndir, lakin istehlakı qadağan edilə bilən deyil.
Ortaq sərvətlər də, ictimai əmtəələr kimi istehlakı qadağan edilə bilən deyil.
Kim onlardan istifadə etmək istəsə, pulsuz istifadə edə bilər.
Ortaq sərvətlərə missal olaraq: məşğulluq,tıxaclı ödənişsiz yollar,okeandakı balıqlar
Ortaq sərvətlər istifadə edildikcə tükənəndir, lakin istehlakı qadağan edilə bilən deyil. Məsələn, okeandakı balıq istifadə edildikcə tükənəndir: əgər bir şəxs balıq tutursa, onda növbəti şəxsin tutması üçün daha az balıq qalır. Buna baxmayaraq, balıq tutmaq qadağan edilə bilməz: belə ki, okeanın sahəsi çox böyükdür və balıqçılara okeanda balıq tutmağı qadağan etmək qeyri-mümkündür.
Ortaq sərvətlərdən həddən artıq istifadə edirlər. Dövlət adətən ya şəxslərin davranışını tənzimləyir və ya israfçılığın qarşısını almaq üçün cərimə tətbiq edir.
Ortaq sərvətlər istifadə etdikcə tükənəndirlər, çünki, bir şəxsin ortaq sərvətdən istifadə etməsi digər insanların istifadə imkanlarını azaldır.

Ortaqların faciəsi cəmiyyətin nöqteyi-nəzərindən, ortaq sərvətlərin nəyə görə ifrat istifadə olunmasını təsvir edən ibrətamiz rəvayətdir.

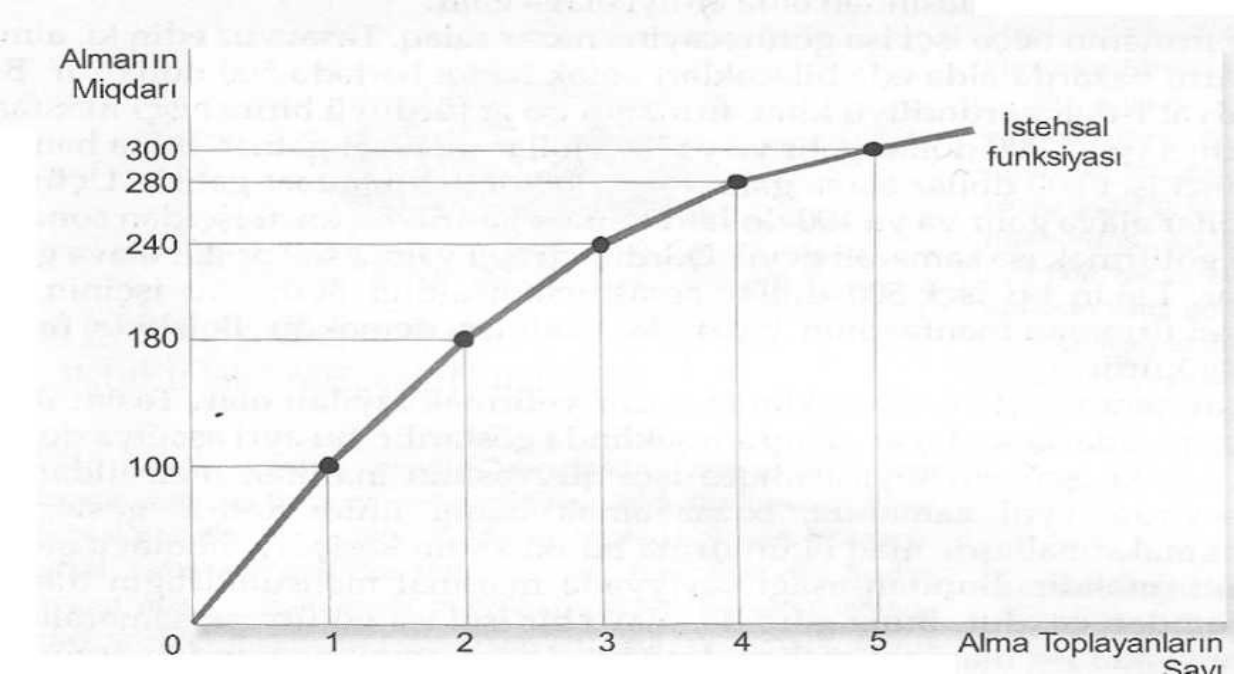
İnsanlar ortaq sərvətlərdən istifadəyə görə heç bir haqq ödəmədiklərinə görə, onlardan ifrat istifadə edirlər.
Bu iqtisadiyyatın mənfi kənar təsiri nəticəsində baş verir.
Ortaq sərvətlərin ifrat istifadəsinin qarşısını almaq üçün dövlət tədbirləri:
1. Tənzimləmə; 2. Vergilərdən istifadə; 3. Ortaq sərvətin özəl əmtəəyə çevrilməsi

63. Firmanın istehsal funksiyası ilə əməyin marjinal məhsuldarlığı arasındakı əlaqəni cədvəl məlumatları əsasında izah edin.

İstehsal funksiyası hər hansı bir əmtəəni istehsal etmək üçün lazım olan amillərin miqdarı ilə, həmin əmtəənin istehsal həcmi arasındakı əlaqəni göstərən funksiyadır.

Əmək	İstehsal	Əməyin Marjinal Məhsuldarlığı	Əməyin Marjinal Məhsuldarlığının Dəyəri	Əmək haqqı	Marjinal Mənfəət
L (işçilərin sayı)	Q (həftəlik kisələrin sayı)	MPL = ΔQ/ΔL (həftəlik kisələrin sayı)	VMPL = P * MPL	Ə	ΔMənfəət = VMPL - Ə
0	0				
		100	$1 000	$500	$500
1	100				
		80	800	500	300
2	180				
		60	600	500	100
3	240				
		40	400	500	-100
4	280				
		20	200	500	-300
5	300				

İstehsal funksiyası

İstehsal Funksiyası - istehsal funksiyası istehsal amilləri ilə (alma toplayanlar), istehsal olunan əmtəənin miqdarı (alma) arasındakı əlaqəni göstərir. İstehsal amilinin miqdarı artdıqca, istehsal funksiyası getdikcə daha yastı olur. Bu da azalan marjinal məhsuldarlıq qanununu əks etdirir.
İstehsal Funksiyası və İşçi Qüvvəsinin Marjinal Məhsuldarlığı:Əməyin marjinal məhsuldarlığı - əlavə bir vahid əməkdən əldə olunan istehsalın artım miqdarıdır.MPL = Q/L MPL = $(Q_2 - Q_1)/(L_2 - L_1)$

Diqqət yetirin ki, işçilərin sayı artdıqca, işçi qüvvəsinin marjinal məhsuldarlığı azalır. Fəsil 13-dən xatırlayacağınız kimi, bu xüsusiyyətə azalan marjinal məhsuldarlıq deyilir. İşçilərin sayı az olduqda, onlar bağçadakı ən çox məhsul verən ağaclardan alma toplayırlar. İşçilərin sayı artdıqca, yeni gələn işçilər daha az məhsuldar olan ağaclardan alma toplamalı olurlar. Bunun nəticəsində, işçilərin sayı artdıqca, hər bir yeni işçi ümumi alma istehsalının daha az artmasına səbəb olur. Bu səbəbdən, Təsvir 2-də göstərilən istehsal funksiyası, işçilərin sayı artdıqca daha yastı olmağa başlayır.

Azalan Marjinal Məhsuldarlıq: 1. İşçilərin sayı artdıqca, işçi qüvvəsinin marjinal məhsuldarlığı azalır. 2. İşçilərin sayı artdıqca, yeni gələn hər bir işçi əvvəlki işçilərdən daha az məhsuldar olur. 3. İstehsal amilinin miqdarı artdıqca, istehsal funksiyası getdikcə daha yastı olur. Bu da azalan marjinal məhsuldarlıq qanununu əks etdirir.

Azalan marjinal məhsuldarlıq istehsal amilinin miqdarı artdıqca onun marjinal məhsuldarlığı azalır

İstehsal Funksiyası - istehsal funksiyası istehsal amilləri ilə (alma toplayanlar), istehsal olunan əmtəənin miqdarı (alma) arasındakı əlaqəni göstərir

İstehsal amilinin miqdarı artdıqca, istehsal funksiyası getdikcə daha yastı olur. Bu da azalan marjinal məhsuldarlıq qanununu əks etdirir.

64. Əməyin tələb əyrisinin yerdəyişməsinin mahiyyətini qrafik üzərində izah edin və buna səbəb ola biləcək iki nümunə göstərin.

Əməyə olan Tələb Əyrisinin Yerdəyişməsinənə Səbəb Olur?

Əməyə olan tələb əyrisinin əsas prinsipini öyrəndik: Bu tələb əyrisi işçi qüvvəsinin marjinal məhsuldarlığının dəyərini göstərir. Bunu nəzərə alaraq, əməyə olan tələb əyrisinin yerdəyişməsinə səbəb ola biləcək bir neçə amili nəzərdən keçirək.

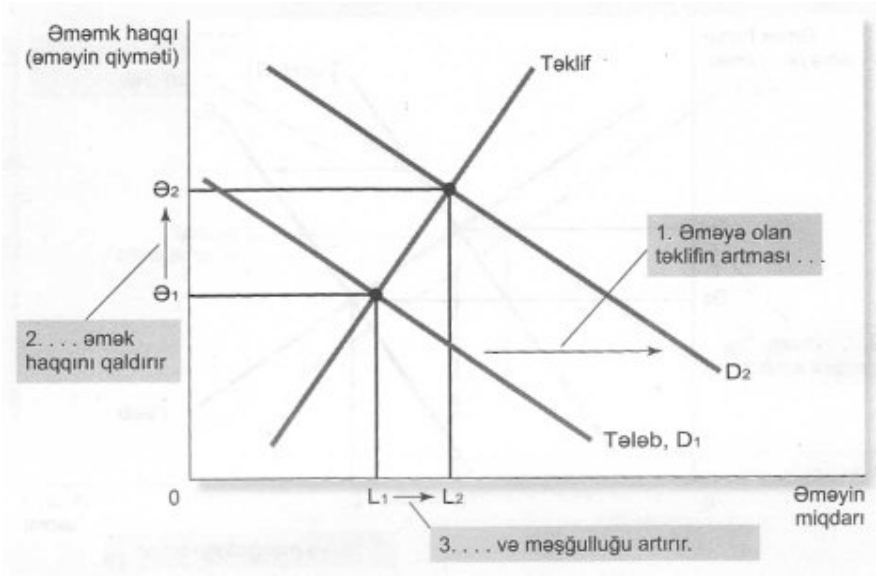
ƏMƏYƏ olan tələb əyrisi işçi qüvvəsinin marjinal məhsuldarlığının dəyərini göstərir. Bu əyrinin Yerdəyişməsinə nə Səbəb Olur? 1. İstehsal olunan əmtənin qiyməti; 2. Texnoloji tərəqqi; 3. Digər istehsal amillərinin təklifi.

İstehsal Olunan Əmtəənin Qiyməti Marjinal istehsalın dəyəri, marjinal istehsalla istehsal olunan əmtəənin bazar qiymətinin hasilinə bərabərdir. Beləliklə, əmtəənin qiyməti dəyişdikdə, marjinal istehsalın dəyəri dəyişir və bu da əməyə olan tələb əyrisinin yerdəyişməsinə səbəb olur. Məsələn, almaların qiymətinin artması, alma toplayan işçilərin marjinal məhsuldarlığının dəyərinin artmasına səbəb olur və buna görə də, alma satan firmaların əməyə

olan tələbi artır. Bunun əksinə olaraq, almaların qiymətinin azalması, işçi qüvvəsinin marjinal məhsuldarlığının dəyərinin və əməyə olan tələbin azalmasına səbəb olur.

Texnoloji Tərəqqi1960-cı ildən 2000-ci ilədək, ABŞ-da tipik işçinin bir saat ərzindəki məhsuldarlığı 140 faiz artmışdır. Bunun səbəbi nədir? Əməyin məhsuldarlığınınartmasının ən əsas səbəbi texnoloji tərəqqidir: alimlər və mühəndislər mütəmadi olaraq yeni və daha mükəmməl istehsal texnologiyaları kəşf edirlər. Bunun işçi qüvvəsi bazarına əhəmiyyətli təsiri vardır. Texnoloji tərəqqi əməyin marjinal məhsuldarlığını artırır, bu isə öz növbəsində əməyə olan tələbi artırır. Bu cür texnoloji tərəqqi, artan əmək haqları ilə bərabər məşğulluğun da daim artmasını izah edir: son qırx il ərzində əmək haqları (inflyasiya nəzərə alınmaqla) 131 faiz artsa da, firmalar işə cəlb etdikləri işçi qüvvəsinin həcmini 80 faiz artırmışlar.

Digər İstehsal Amillərinin TəklifiHər hansıbir istehsal amilinin mövcud olan miqdarı, digər bir istehsal amilinin marjinal məhsuldarlığına təsir edə bilər. Məsələn, nərdivan təklifinin azalması, alma toplayanların marjinal məhsuldarlığını və alma toplayanlara olan tələbi azaldacaqdır. İstehsal amilləri arasında olan bu əlaqəyə daha sonrakı fəsillərdə ətraflı baxılacaq.

Əməyə olan Tələb Əyrisinin Yerdəyişməsi. Əmək tələb əyrisi D_1-dən D_2-yə öz yerini dəyişdikdə (məsələn, firmaların istehsal etdiyi əmtəənin qiymətinin qalxması nəticəsində), tarazlıq əmək haqqı $Ə_1$-dən $Ə_2$-yə artır və məşğulluq L_1-dən L_2-yə artır. Yenə də, əmək haqqında baş verən dəyişiklik, əməyin marjinal məhsuldarlığının dəyərinin dəyişməsini əks etdirir: əmtəə qiymətləri qalxdıqda, əlavə bir işçinin işə götürülməsindən əldə olunan əmtəənin dəyəri artır.

Bu təhlil göstərir ki, firmaların mənfəətliliyi çox vaxt işçilərin aldığı əmək haqqı ilə birbaşa bağlıdır. Almanın qiyməti qalxdıqda, alma istehsal edən firmalar daha çox mənfəət əldə edirlər və alma toplayanlar da daha çox əmək haqqı alırlar. Almanın qiyməti düşdükdə isə, alma istehsalçıları daha az mənfəət əldə edirlər və alma toplayanlar daha az əmək haqqı alırlar. Qiymətlərin çox dəyişkən olduğu sənayelərdə işləyən işçilər bunu çox yaxşı bilirlər. Məsələn, neft sənayesində işləyənlər bilirlər ki, onların gəlirləri dünya bazarındakı xam neftin qiymətindən çox asılıdır.

Əməyə olan tələb əyrisinin yerdəyişməsi. Əməyə olan tələbin artması:

1.Nəticəsində firmalar üçün daha çox işçi işə götürmək gəlirli olur; 2.Əmək haqqını qaldırır; 3. Marjinal məhsuldarlığın dəyərinin artmasına səbəb olur; 4.Yeni tarazlıq yaradır.

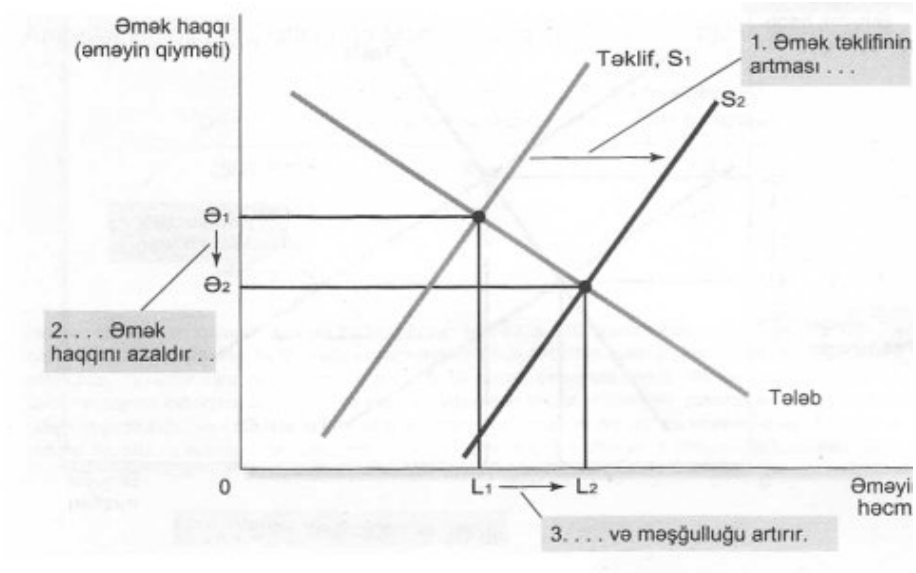
Bu nümunələrə əsaslanaraq, rəqabətli əmək bazarında əmək haqqının necə müəyyən olunması haqqında kifayət qədər aydın təsəvvürünüz yaranmalıdır. Əməyə olan tələb və təklif birlikdə tarazhq əmək haqqını müəyyən edir və tələb və təklifdə baş verən yerdəyişmələr, tarazlıq əmək haqqının dəyişməsinə səbəb olur. Eyni zamanda, əmək tələb edən firmaların mənfəətlərini maksimallaşdırması, tarazhq əmək haqqının həmişə əməyin marjinal məhsuldarlığının dəyərinə bərabər olmasını təmin edir.

64. Əməyin təklif əyrisinin yerdəyişməsinin mahiyyətini qrafik üzərində izah edin və buna səbəb ola biləcək iki nümunə göstərin.

Əmək Təklif Əyrisinin Yerdəyişməsi. Əmək təklifində artım: 1. İşçi qüvvəsinin izafiliyi ilə nəticələnir; 2.Nəticədə əmək haqqı azalır;3.Nəticədə firmalar üçün daha çox işçi işə götürmək gəlirli olur;4. Azalan marjinal məhsuldarlıqla nəticələnir; 5. Marjinal məhsuldarlığın dəyərinin azalmasına səbəb olur; 6. Yeni tarazlıq yaradır.

İsraildə baş vermiş real tarixi hadisə əmək təklifinin yerdəyişməsinin, əmək bazarındakı tarazlığa necə təsir etdiyini əyani şəkildə göstərir. 1980-ci illərdə, işğal altında olan Qərb Sahili və Qəza Zolağında yaşayan minlərlə Fələstinli İsraildə yerləşən tikinti və kənd təsərrüfatı sənayelərində işləyirdi. 1988-ci ildə işğal altında olan ərazilərdə baş verən siyasi iğtişaşlara cavab olaraq İsrail hökumətinin gördüyü tədbirlər nəticəsində Fələstindən gələn işçi qüvvəsinin sayı kəskin surətdə azaldı. Komendant saatı, işçi icazələrinin daha ciddi şəkildə yoxlanılması və İsrail ərazisində gecələməyə qoyulan qadağanın daha ciddi yoxlanılması kimi tədbirlər həyata keçirilmişdi. Bu addımların iqtisadi nəticəsi iqtisadi nəzəriyyənin proqnoz etdiyi kimi oldu: İsraildə işi olan Fələstinlilərin

sayı yarıbayarı azaldı, lakin işini itirməyən Fələstinlilərin əmək haqqı 50 faiz artdı. İsraildə işləyən Fələstinlilərin sayı azaldıqca, qalan işçilərin marjinal məhsuldarlığı daha yüksək olmuşdu.

Əmək Təklif Əyrisinin Yerdəyişməsi.Əmək təklif əyrisi S_1-dən S_2-yə öz yerini dəyişdikdə (məsələn, yeni işçilərin ölkəyə immiqrasiyası nəticəsində), tarazlıq əmək haqqı $Ə_1$dən $Ə_2$-yə düşür. Əmək haqqı daha aşağı olduğu üçün, firmalar daha çox işçi işə götürür və buna görə də ümumi məşğulluq L_1-dən L_2-yə artır. Əmək haqqının dəyişməsi əməyin marjinal məhsuldarlığının dəyərinin dəyişməsini əks etdirir: işçilərin sayı artdıqca, hər bir əlavə işçinin işə götürülməsindən əldə olunan əlavə əmtəə istehsalı daha az olur.

66. Hər hansı bir firma üçün əməyin marjinal məhsuldarlığı ilə həmin firmanın marjinal məhsuldarlığının (məhsulunun) dəyəri arasındakı əlaqəni izah edin.

Marjinal məhsuldarlığın dəyəri istehsal amilinin marjinal məhsuldarlığı ilə istehsal olunan əmtəənin bazar qiymətinin hasilinə bərabərdir.

VMPL = MPL P

Marjinal məhsuldarlığın dəyəri (marjinal məhsuldarlıq gəliri kimi də

məlumdur) dollarlarla ölçülür.

Rəqabət aparan firma üçün bazar qiyməti sabit olduğundan, marjinal məhsuldarlığın dəyəri (marjinal məhsuldarlıqla eyni şəkildə) işçilərin sayı artdıqca azalmaqdadır.

Rəqabət aparan və mənfəətini maksimallaşdıran firma marjinal məhsuldarlığın dəyəri işçi qüvvəsinin əmək haqqına bərabər olana qədər işçi işə götürür.

Marjinal Əmək Məhsuldarlığının Dəyəri

VMPL = Əmək Haqqı

67. Bir ölkənin əhalisi kütləvi immiqrasiya nəticəsində qəflətən artarsa, həmin ölkədə əmək haqları, habelə torpaq və kapital sahiblərinin əldə etdikləri icarə haqları necə dəyişər? İzah edin.

Mükəmməl rəqabətli bazarda əmək haqqının formalaşması haqqında iki fakt:

1. Əmək haqqı, əmək tələbi və təklifini tarazlaşdıracaq şəkildə dəyişir.

2. Əmək haqqı, əməyin marjinal məhsuldarlığının dəyərinə bərabərdir

Kapital əmtəə və xidmətləri istehsal etmək üçün istifadə olunan avadanlıq və qurğulardır

Yəni, kapital, əvvəllər istehsal olunmuş, indi isə yeni əmtəə və xidmətlərin istehsal olunmasında istifadə olunan əmtəələrdir

İstehsal amilləri (torpaq və kapital) sahibinin amil üzərindəki mülkiyyət hüququnun reallaşdırılması yolları (alternativ variantlar):

1. Resursdan özü istifadə edir;

2. İcarəyə verir;

3. Satır.

REAL AMİL GƏLİRİ – resursun tarazlı qiymətinin onun tarazlı həcminə hasilinə bərabərdir

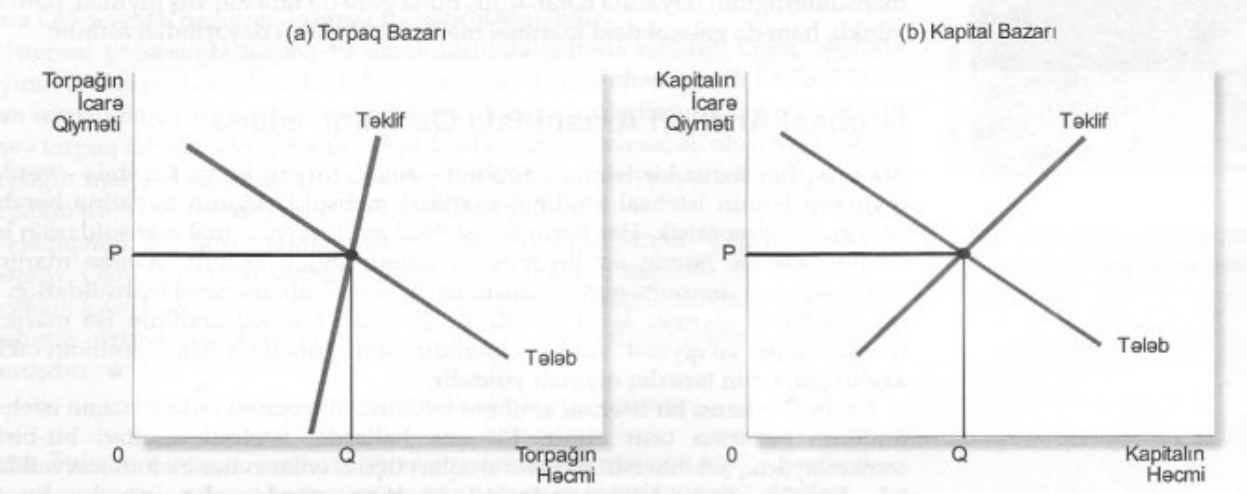
Torpaq və ya kapitalın birdəfəlik sahibliyini əldə etmək üçün ödənilməli olan məbləğə alış qiyməti deyilir.
İcarə qiyməti isə, istehsal amilini müvəqqəti olaraq istifadə etmək üçün ödənilməli olan məbləğdir

Torpağın və kapitalın icarə qiymətləri tələb və təklif əsasında müəyyən olunur. Firma həm torpağın, həm də kapitalın miqdarını o vaxta qədər artırır ki, onların marjinal məhsuldarlıqlarının dəyəri həmin istehsal amilinin qiymətinə bərabər olsun

68. İstehsal amili kimi torpağı xarakterizə edin və torpaq bazarındakı tarazlığı qrafik əsasında izah edin.

Torpaq və ya kapitalın birdəfəlik sahibliyini əldə etmək üçün ödənilməli olan məbləğə alış qiyməti deyilir.
İcarə qiyməti isə, istehsal amilini müvəqqəti olaraq istifadə etmək üçün ödənilməli olan məbləğdir

Torpağın və kapitalın icarə qiymətləri tələb və təklif əsasında müəyyən olunur. Firma həm torpağın, həm də kapitalın miqdarını o vaxta qədər artırır ki, onların marjinal məhsuldarlıqlarının dəyəri həmin istehsal amilinin qiymətinə bərabər olsun

Təsvirdə göstərildiyi kimi, torpaq və kapital sahiblərinin əldə etdikləri gəlirləri tələb və təklif müəyyən edir.

Hər bir istehsal amilinə olan tələb isə öz növbəsində həmin amilin marjinal məhsuldarlığının dəyərindən asılıdır.

Hər bir istehsal amilinin icarə qiyməti, həmin istehsal amilinin marjinal məhsuldarlığının dəyərinə bərabər olmalıdır.
Onlar hər biri istehsal prosesinə etdikləri marjinal əlavənin dəyəri qədər gəlir gətirirlər.
69.Əmək bazarına aid məsələ.

70. Təhsil hansı mənada kapitalın bir növü hesab edilir? Fikrinizi nümunə əsasında izah edin.

İnsan kapitalı təhsil və ya iş zamanı əldə edilən biliklər formasında insanda toplanmış investisiyaların məcmu ifadəsidir.
İnsan kapitalının əsas formalarından biri təhsildir.
Təhsil investisiya qoyuluşu hesabına formalaşır və məqsəd də gələcəkdə əmək məhsuldarlığını artırmaqdır
1980-ci ildə bir kollec təhsili olan kişi kollec dərəcəsi olmayan kişidən orta hesabla 44 faiz çox qazanırdı.
2000-ci ilə qədər bu fərq 89 faizədək artmışdı

Qadınlar üçün isə, kollec təhsilinin faydası gəlirlərdəki fərqin 70 faizədək artmasına səbəb olmuşdur.

	1980	2000
Kişi		
Məktəb, kollecsiz	$36 430	$36 770
Kollec məzunu	$52 492	$69 421
Kollec məzunları üzrə faiz artımı	+44%	+89%
Qadın		
Məktəb, kollecsiz	$21 969	$24 970
Kollec məzunu	$29 663	$42 575
Kollec məzunları üzrə faiz artımı	+35%	+70%

Qeyd: Gəlirlər üzrə məlumat inflyasiyaya uyğunlaşdırılmış və 2000-ci il dolları ilə ifadə edilib. Məlumatlar ilboyu, tam iş günü işləyən yaşı 18-dən artıq olan işçilərə aiddir. Kollec məzunlarına aid məlumatlar hazırlanarkən, kollecdən sonra təhsillərini davam etdirənlərə aid məlumatlar çıxarılıb.

Mənbə: ABŞ Əhalini Siyahıya alma Bürosu və müəllifin hesablamaları.

Nə üçün son illər ərzində ixtisaslı işçilərlə ixtisassız işçilərin gəlirləri arasındakı fərq belə artmışdır?

1. Beynəlxalq ticarət, ixtisaslı və ixtisassız əməyə olan nisbi tələbi dəyişmişdir.

2.Texnoloji dəyişikliklər ixtisaslı və ixtisassız əməyə olan nisbi tələbi dəyişib.

Fitri istedad bütün peşə növlərində işçilər üçün mühüm hesab edilir

Bir çox şəxsi keyfiyyətlər işçilərin nə qədər məhsuldar olduğunu müəyyən edir və bu səbəbdən, onların aldıqları əmək haqlarının müəyyən edilməsində müəyyən rol oynayır.

Firmalar təhsildən bir işarə kimi istifadə edərək işçiləri yüksək qabiliyyətli və

aşağı qabiliyyətli işçilərə ayırırlar

Bir çox şəxsi keyfiyyətlər işçilərin nə qədər məhsuldar olduğunu müəyyən edir və bu səbəbdən, onların aldıqları əmək haqlarının müəyyən edilməsində müəyyən rol oynayır.

71. İşçilərin tələb və təklifi tarazlaşdıran səviyyədən yuxarı əmək haqları almasının üç əsas səbəbini göstərin və izah edin.

Tarazlıqdan Yüksək Əmək Haqları: Minimum Əmək Haqqı Qanunları, Həmkarlar İttifaqları və Səmərəli Əmək Haqları

Nə üçün bəzi işçilərin əmək haqları təklif və tələbin tarazlığı halındakından yuxarıda təyin edilir? Bunun nə üçün belə olmasının üç əsas səbəbi var.

1. Minimum əmək haqqı qanunları

2. Həmkarlar ittifaqlarının bazardakı nüfuzu

3. Səmərəli əmək haqları

Tarazlıqdan Yüksək Əmək Haqları: Minimum Əmək Haqqı Qanunları, Həmkarlar İttifaqları və Səmərəli Əmək Haqları

Həmkarlar ittifaqı əmək haqqı və iş şəraiti ilə bağlı sahibkarlarla danışıqlar aparan işçi ittifaqıdır.

Tətil işçi qüvvəsinin həmkarlar ittifaqı tərəfindən iş prosesindən uzaqlaşdırılmasıdır.

Səmərəli əmək haqları müəssisələr tərəfindən işçinin məhsuldarlığını artırmaq üçün verilən tarazlıqdan yüksək əmək haqqına deyilir.

Yüksək əmək haqları:

1.İşçi qüvvəsinin axınını azaldır.

2. İşçilərin işə can yandırmalarını artırır.

3. Daha qabiliyyətli işçiləri müəssisəyə cəlb edir.

72. İşçilərin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq əmək haqlarının fərqləndiyini izah edin.

Əmək haqlanndakı fərqlərin digər səbəbi ayrı-seçkilikdir.

Ayrı-seçkilik əmək bazarı irqinə, cinsinə, mənsubiyyətinə, yaşına və ya digər şəxsi əlamətlərinə görə fərqlənən insanlara müxtəlif imkanlar təklif edilməsi zamanı baş verir.

AYRISEÇKİLİK - Yalnız irq, cins, etik mənsubiyyət, yaş və ya digər əlamətlərə görə işçilərə fərqli əmək haqlarının təklif edilməsidir.

Ayrı-seçkiliyin qızğın mübahisələrə səbəb olan bir mövzu olmasına baxmayaraq, iqtisadçılar əfsanəni həqiqətdən ayırmaq üçün bu mövzunu obyektiv şəkildə öyrənməyə çalışırlar.

Ayrı-seçkilik adətən müxtəlif kateqoriyalı qrupların orta əmək haqlarını müqayisə etməklə ölçülür.

Hətta, ayrı-seçkilik olmayan əmək bazarında belə müxtəlif insanlar fərqli əmək haqları alırlar.

İnsanlar malik olduqları insan kapitalının miqdarına görə və işləmək arzusunda və imkanında olduqları işlərin növlərinə görə fərqlənirlər.

Sadəcə olaraq, geniş qruplar olan ağ və qaradərililər, qadınlar və kişilər arasında əmək haqlarındakı fərqləri müşahidə etmək, hələ sahibkarların ayrı-seçkilik etdiklərini sübut etmir.

73. Qeyri-bərabərlik səviyyəsini müəyyən edərkən, gəlirdəki müvəqqəti fərqlər və həyat dövrü ilə bağlı fərqlərin nə üçün çətinlik yaratdığını izah edin.

Yoxsulluq Həddi və Gəlirin Qeyri-Bərabərliyi:

Yoxsulluq həddi nisbi deyil, mütləq standart olduğuna görə, iqtisadi artım ümumi gəlir bölgüsünü yuxarıya doğru hərəkət etdirdikcə, daha çox ailə yoxsulluq həddindən yüksəkdə yer alır.

Orta gəlirdəki davamlı artıma baxmayaraq, yoxsulluq dərəcəsi aşağı enə bilməmişdir.

İqtisadi artımın tipik ailənin gəlirlərini artırmasına baxmayaraq, qeyri-bərabərliyin artması yoxsul ailələrin yüksək iqtisadi artımdan faydalanmasına mane olur.

Qrup	Yoxsulluq dərəcəsi
Bütün insanlar	11.3%
Ağlar, latın amerikanlar istisna olmaqla	7.5
Qaralar	22.0
Latın amerikalılar	21.2
Asiyalılar, Sakit okean adalarından olanlar	10.7
Uşaqlar (18 yaşına kimi)	16.1
Yaşlılar (64 yaşına kimi)	10.2
Evli cütlüklər	5.6
Həyat yoldaşı olmayan evdar qadınlar	27.9

Aşağıdakı səbəblərə görə gəlirin bölüşdürülməsi və yoxsulluq dərəcəsi üzrə məlumatlar, həyat səviyyələri arasında olan qeyri-bərabərliyin natamam mənzərəsini yaradır:

1. Natura formasında müavinətlər;

2. İqtisadi həyat dövrü;

3. Müvəqqəti və daimi gəlirlər

1. Natura Formasında Müavinətlər

Nağd pul formasında deyil, əmtəə və xidmət formasında yoxsullara verilən müavinətlər natura formasında müavinətlər adlandırılır.

Gəlirlərin bölüşdürülməsi və yoxsulluq dərəcəsinin ölçülməsi ailələrin pul gəlirlərinə əsaslanır.

Natura formasında müavinətlərin gəlirlərin bir hissəsi kimi nəzərə alınmaması yoxsulluq dərəcəsinin ölçülməsinə böyük təsir göstərir.

2. İqtisadi Həyat Dövrü

İnsanın həyat boyu gəlir dəyişikliklərinin sxemi həyat dövrü adlanır.

Gənc işçi öz karyerasının əvvəllində aşağı gəlirlərə malik olur.

İşçi təkmilləşdikcə və təcrübə topladıqca gəlir yüksəlir.

Gəlir işçinin təxminən 50 yaşında ən yüksək səviyyəsinə çatır.

Təxminən 65 yaşında işçi təqaüdə çıxdıqda gəlir dərhal azalır.

3.Müvəqqəti və Daimi Gəlirlər

Gəlirlər təsadüfi və müvəqqəti təsirlər səbəbindən fərqlənir:

Təbiət hadisələri

Xəstəlik və ya iqtisadi şəraitdən irəli gələn müvəqqəti geriləmə.

Ailənin əmtəə və xidmətləri almaq qabiliyyəti əsasən onun normal, orta gəlirləri olan daimi gəlirlərindən asılıdır.

Daimi gəlirlər, gəlirlərdəki müvəqqəti dəyişiklikləri istisna edir.

74. Yoxsulluğun azaldılmasına yönəlmiş siyasətin məzmununu əsas istiqamətlərini izah edin.

Yoxsulluq Həddi və Gəlirin Qeyri-Bərabərliyi:

Yoxsulluq həddi nisbi deyil, mütləq standart olduğuna görə, iqtisadi artım ümumi gəlir bölgüsünü yuxarıya doğru hərəkət etdirdikcə, daha çox ailə yoxsulluq həddindən yüksəkdə yer alır.

Orta gəlirdəki davamlı artıma baxmayaraq, yoxsulluq dərəcəsi aşağı enə

bilməmişdir.

İqtisadi artımın tipik ailənin gəlirlərini artırmasına baxmayaraq, qeyri-bərabərliyin artması yoxsul ailələrin yüksək iqtisadi artımdan faydalanmasına mane olur.

1. Yoxsulluq irqlə əlaqəlidir. Qaralar və Latm amerikalıların ağlarla müqayisədə yoxsul vəziyyətində yaşamaq ehtimalı üç dəfə çoxdur.

2. Yoxsulluq yaşla əlaqəlidir. Uşaqların böyüklərlə müqayisədə kasıb ailənin üzvü olmaq ehtimalı daha çox, yaşlıların gənclərə müqayisədə kasıb olmaq ehtimalı daha azdır.

3. Yoxsulluq ailə tərkibi ilə əlaqəlidir. Həyat yoldaşı olmayan qadınların ailələrinin yoxsul vəziyyətdə yaşamaq ehtimalı ailə başçısı cütlük olan ailələrlə müqayisədə təxminən beş dəfə çoxdur.

YOXSULLUĞUN AZALDILMASINA YÖNƏLMİŞ SİYASƏT

1. Minimum əmək haqqı qanunları

2. Sosial təminat

3. Neqativ gəlir vergisi

4. Natura formasında müavinətlər

1.Minimum Əmək Haqqı Qanunları

Minimum əmək haqları tərəfdarları, onu dövlət üçün hər hansı zərər olmadan işləyən yoxsullara yardım kimi qəbul edirlər.

Tənqidçilər isə bu qanunların yardım edilməli olanlara ziyan vurduğunu göstərirlər.

2. Sosial Təminat

Hökumət üçün yoxsulların həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmağın yollarından biri onların gəlirlərini artırmaqdır. Hökumət bunu ilkin olaraq sosial təminat sistemi vasitəsilə həyata keçirir.

Sosial təminat sistemi ehtiyacı olanların gəlirlərinin artırılması üzrə müxtəlif dövlət proqramlarını əhatə edən geniş termindir.

Ehtiyacı olan Ailələrə Müvəqqəti Yardım (EAMY)

Əlavə Müdafiə Gəlirləri (ƏMG)

3. Neqativ Gəlir Vergisi

Neqativ gəlir vergisi yüksək gəlirli ailələrdən vergi tutan, gəlirləri az olan ailələrə isə müavinət verən vergi sistemidir.

4.Natura Formasında Müavinətlər

Natura formasında müavinətlər nağd pul formasında deyil, əmtəə və xidmət formasında yoxsullara verilən müavinətlərdir.

Ərzaq talonları və Medicaid bu müavinətlərə misaldır.

75. Utilitaristlər, liberal və libertarianlar gəlir qeyri-bərabərliyinin hansı səviyyədə yol verilən olduğunu müəyyən edir? Fikrinizi nümunələr əsasında izah edin.

- Siyasi Fəlsəfədə Üç Məktəb
  - 1. Utilitarizm
  - 2. Liberalizm

– 3. Libertarianizm

Utilitarizm

Utilitarizm hökumətin cəmiyyətdəki hər bir kəsin məcmu rifahını yaxşılaşdırmaq üçün siyasət aparmalı olduğunu hesab edən siyasi fəlsəfədir.

Utilitarizmin baniləri ingilis filosofları Ceremi Bensam və Con Stüart Mill hesab olunurlar.

Gəlirin təkrar bölüşdürülməsi ilə bağlı utilitarların fikirləri azalan marjinal fayda fərziyyəsinə əsaslanır.

Yoxsul şəxsin əlavə bir dollar gəlirdən əldə etdiyi fayda, varlı şəxsin əlavə bir dollardan əldə etdiyi faydadan daha böyükdür.

Liberalizm

Liberalizm hökumətin "cəhalət pərdəsi arxasınında" olan obyektiv müşahidəçi tərəfindən ədalətli hesab edilən siyasət yürütməli olduğunu hesab edən siyasi fəlsəfədir.

Bu baxış ilk dəfə filosof Con Rouls tərəfindən formalaşdırılmışdır

Maksimin kriteriyası dövlətin cəmiyyətin ən yoxsul üzvlərinin rifahını yüksəltməli olduğunu nəzərdə tutan iddiadır.

Bu o deməkdir ki, hamının ümumi faydası maksimallaşdırılmaqdansa, minimum fayda maksimallaşdırılmalıdır.

Bu ideya bizə gəlirlərin təkrar bölüşdürül -məsini sosial sığortanın bir forması kimi nəzərə almaq imkanı verir

Libertarianizm

Libertarianizm dövlətin cinayətləri cəzalandırmalı, könüllü razılaşmaların həyata keçirilməsini təmin etməli, gəlirləri isə təkrar bölüşdürməməli olduğunu hesab edən siyasi fəlsəfədir.

Libertarianlara görə dövlət müəyyən gəlir bölgüsünə nail olmaq üçün bəzi fərdlərdən alıb digərlərinə verməməlidir.

Gəlir bölgüsündə ədalətsizliyə yol verildikdə - məsələn bir şəxs digərindən oğurladıqda, hökumət problemi aradan qaldırmaq hüququna malikdir və bu onun borcudur.

Lakin gəlir bölgüsünü müəyyən edən proses ədalətli olduqda, nə dərəcədə qeyri-bərabər olmasından asılı olmayaraq, nəticə ədalətlidir.Libertarianlar fürsətlərin bərabərliyinin, gəlirlərin bərabərliyindən daha vacib olması qənaətinə gəlirlər.